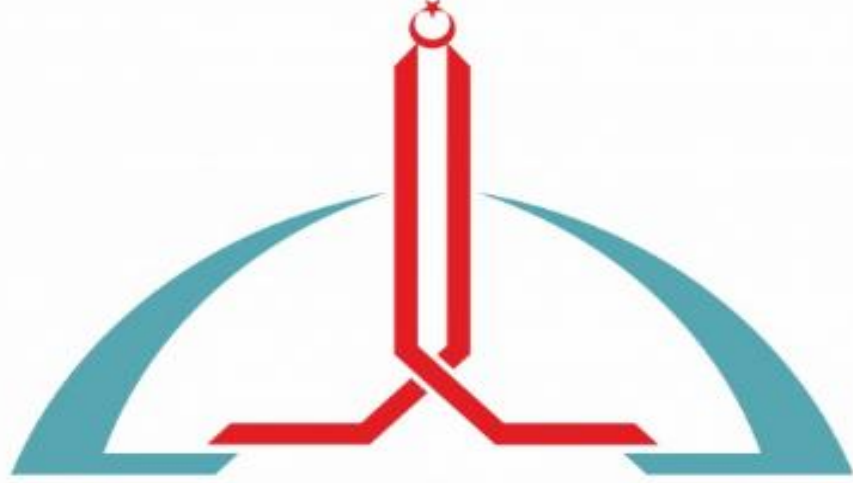

11. SINIF COĞRAFYA DERS NOTU -1-

2018-2019

MİLLİ İRADE
KIZ ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ
FEN VE SOSYAL BİLİMLER PROJE OKULU

DOĞAL SİSTEMLER

1. EKOSİSTEMLERİN ÖZELLİKLERİ VE İŞLEYİŞİ

BEŞERÎ SİSTEMLER

1. NÜFUS POLİTİKALARI

2. YERLEŞMELERİN ÖZELLİKLERİ

3. EKONOMİK FAALİYETLER VE DOĞAL KAYNAKLAR

4. TÜRKİYE'DE EKONOMİ

MUHİTTİN ELGÖRE

EKOSİSTEMLERİN ÖZELLİKLERİ VE İŞLEYİŞİ

A –BİYOÇEŞİTLİLİK

Canlıların toprak yüzeyinden yaklaşık **10 m derinliğe ve 120 m** yüksekliğe kadar yaşayabilirler, Daha yükseklerde ise geçici olarak yaşayan kuş, bakteri, virüs vb. canlı ve canlı kalıntılarına rastlanabilir. Deniz ve göllerde de canlıların büyük bir bölümü su yüzeyine yakın tabaka içinde yaşamaktadır.

- ✎ Bir bölgedeki genlerin, ekosistemlerin ve ekolojik olayların oluşturduğu bütüne **biyoçeşitlilik** denir.
- ✎ Yeryüzü canlı ve cansız öğelerden oluşmaktadır. Canlı ve cansızların oluşturduğu birlikteliğe **Ekosistem** denir.
- ✎ Benzer bitki ve hayvan topluluklarını barındıran yaşam ortamlarına **biyom** denir.
- ✎ Belirli bir canlı türünün yaşam alanı ise **habitat** olarak adlandırılır.

Biyοçeşitliliğin farklı olmasının nedenleri;

- İklim,
- Bitki Örtüsü,
- Yeryüzü Şekilleri
- Toprak
- Su Kaynaklarının farklı olmasından kaynaklanır.

-Sıcak ve nemli iklim bölgelerinden, kurak ve soğuk iklim bölgelerine geçildikçe biyoçeşitlilik azalmaktadır(**Ekvator**dan kutuplara ve çöllere doğru biyoçeşitlilik azalır-Mercan resiflerinde canlı çeşitliliği fazladır).

A- Fiziki Faktörler

1. İklim
2. Yer şekilleri
3. Toprak
4. Su

B- Biyolojik Faktörler

1. İnsan
2. Diğer canlılar

C- Paleocoğrafya

1. Kıtaların kayması
2. İklim değişiklikleri

A-Fiziki (Doğal) Faktörler

1-İklim

- ⊙ Birçok bitki türü için sınırlayıcı en alt ve en üst sıcaklık **-40 °C ile +40 °C** arasındadır.
- ⊙ Canlıların bulunduğu iklim koşullarına uyum sağlamasına ADAPTASYON denir.
- ⊙ BİYOÇEŞİTLİLİK, yağış ve sıcaklık koşullarının uygun olduğu **Ekvatorial bölgede fazla iken**, İklim koşullarının uygun olmadığı **kutup ve çöl bölgelerinde** en azdır.
- ⊙ Çöllerde ve kutuplarda yaşayan hayvanlar bu iklimlere uyum sağlamışlardır.
- ⊙ Yeryüzünde benzer bitki ve hayvan topluluklarının dağılışıyla iklim kuşakları benzerlik göstermektedir.
- ⊙ İklim, hayvanların göç hareketlerini de etkiler.
- ⊙ Bitkiler; sıcaklıktaki azalmaya bağlı olarak Ekvator'dan kutuplara doğru geniş yapraklı, karışık ve iğne yapraklı ağaçlar şeklinde kuşaklar oluşturur.
- ⊙ Işığın miktarı ve süresi canlı yaşamını etkiler.

2. Yer şekilleri

Yükselti, baki, denizellik – karasallık ve dağların denize göre konumlarını etkiler.

- ⊙ Yükseltisi fazla olan alanlar soğuk ve kurak alanlardır bu durumda bitki ve hayvan türleri bu durumdan etkilenenektir.(**Yükselti**)
- ⊙ Bir dağ yamacı boyunca yükseltiye bağlı bitki örtüsü kuşaklar oluşturur.(**Yükselti**)
- ⊙ Baki şartları farklılık gösteren bir dağın iki yamacı bünyesinde çok farklı hayvan ve bitki türlerini barındıracaktır.(**Baki**)

- © Dağların denize dönük yamaçları daha fazla yağış alırken, iç kesimlere bakan yamaçları daha kurak olur. Karadeniz(**Denizellik**)
- © Kara ve denizlerin dağılımı, canlıların yeryüzüne yayılışını etkiler.
- © Dar ve derin vadilerde ise çevredeki diğer yerlere göre farklı bir biyoçeşitlilik ortaya çıkabilir. Özellikle vadi içlerinde ve yüksek yerlerde relik ve endemik canlılara rastlanır.
- © Akdeniz'i Kızıldeniz'e bağlayan Süveyş Kanalı açıldıktan sonra Akdeniz, Kızıldeniz ve Hint Okyanusu arasında bitki ve hayvan türü geçişleri olmuşken, Kara bağlantıları kesilmiştir.

3.Toprak

- © Volkanik, Kireçli, Silisli topraklarda farklı canlı türleri yaşar ve bitkiler yetişir.

B-Paleocoğrafya(Geçmişte meydana gelen coğrafya olaylarını inceler.)

1. Kıtaların kayması

Pangeanın ayrılmasından sonra canlıların göç yolları değişmiş ya da farklı canlılar etkileşime girmişlerdir.

2. İklim değişiklikleri Su seviyesinin yükselmesi kara canlılarının yaşam alanını kısıtlar.

- ☞ **Su seviyesindeki değişimler en çok MERCANLARI etkiler.**

Bering Boğazı'nın kara hâline geçmesi Sibiry'a'dan Kuzey Amerika'ya olan göçleri meydana getirmiştir. Bu durum, her iki kıtadaki hayvan türlerinin birbirine benzemesinde etkili olmuştur.

Coğrafi koşulların değişmesi durumunda canlı türleri;

- Yeni ortama uyum sağlar,
- Uygun yaşam koşullarının bulunduğu bölgelere göç eder
- Uyum sağlayamayan ve göç edemeyen canlı türlerinin sayısı önce azalır, sonrada yok olur.

Günümüzde küresel ısınma ve iklim değişikliği sonucu, bazı canlı türlerinin ortadan kalkabileceğini veya yaşamları açısından elverişli koşulların bulunduğu sahalara göç edecekler.

C-Biyolojik Faktörler

1-İnsan

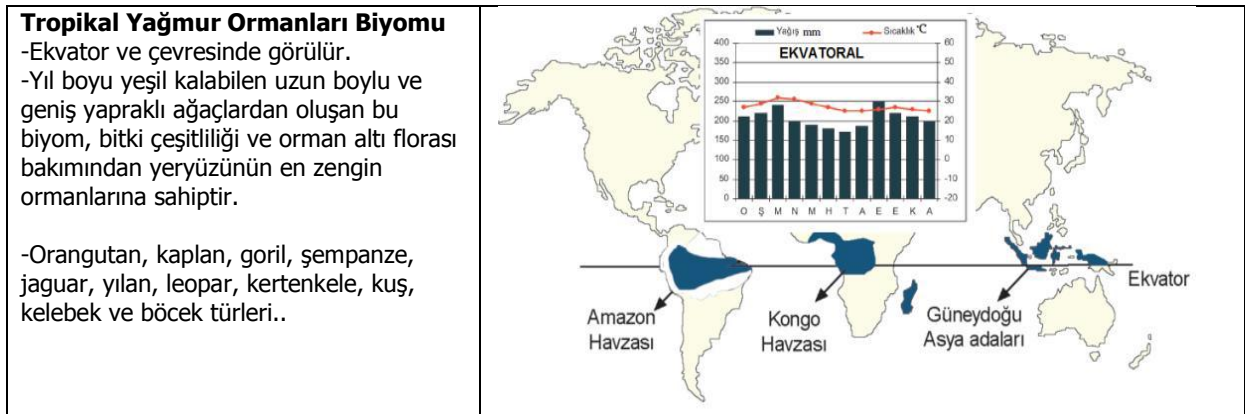
Endüstriyel ve tarımsal faaliyetler, nüfusunun hızla artması, sanayi ve teknolojiye gelişmeler, Çayır mera ve yaylaların aşırı otlatılması, Erozyon Biyolojik çeşitliliği tehdit eden insan kaynaklı faktörlerdir. Nesli tükenmekte olan hayvanların koruma altına alınması, doğal koruma alanlarının oluşturulması, biyoçeşitliliğin azalmasını önleyici yasalar çıkarılması ile bölgesel ve küresel ölçekte sözleşmeler imzalanması biyoçeşitlilik üzerinde insanların olumlu etkileri arasında sayılabilir.

2. Diğer canlılar

Bir bölgede bitki tür ve çeşitliliğinin fazla olması o bölgede yaşayan otçul canlı türünün fazla olmasına neden olur.

- © Karasal biyomlar, bitki türüne göre-- Su biyomları ise suyun özelliklerine göre sınıflandırılır.

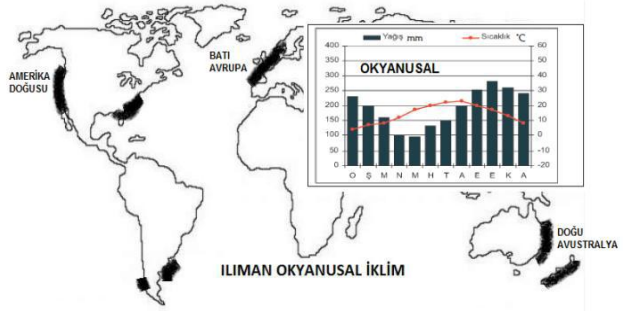
Dünya Üzerinde Biyomların Dağılışı

Yaprak Döken Orman Biyomu

-Yıl boyunca nem ve yağışın fazla olduğu orta kuşağın kışların ılık, yazların serin geçtiği ılıman iklim bölgelerinde görülür.
-Okyanusal iklim(Batı Avrupa)

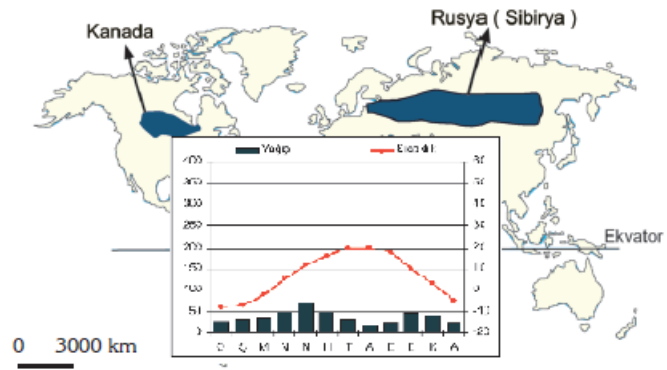
-Boz ayı, sincap, sansar, geyik, çakal, tilki, kartal, karaca, köstebek, gelincik, tavşan, yılan, kuş ve böcek türleri..

İğne Yapraklı Orman Biyom

-Sert karasal iklim bölgelerinde görülür.
-Çam, göknar ve ladin gibi soğuğa dayanıklı iğne yapraklı ağaçlardan oluşan **tayga (boreal)** ormanları bu biyom içerisinde yer almaktadır.

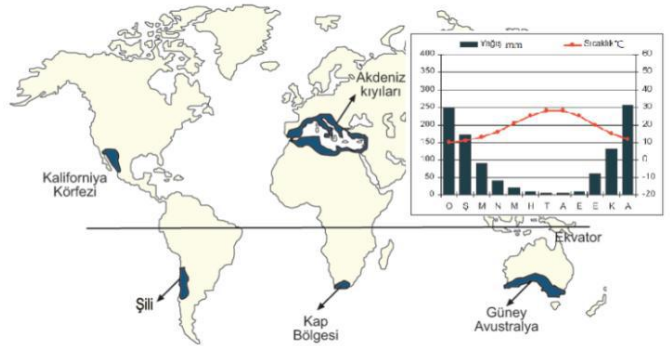
- Kurt, samur, vizon, geyik, vaşak, kunduz, boz ayı, karibu, kar tavşanı, baykuş, böcek kuş türleri...

Çalı Biyomu

-Akdeniz iklim bölgelerinde görülür.
İlık ve yağışlı geçen kışlarla sıcak ve kurak geçen yazlara uyum sağlamış, boyu 1-3 metre arasında değişen bodur ağaç ve çalılardan oluşur.

-Çakal, yaban koyunu, yaban keçisi,tavşan, puma, tilki, karaca, kokarca ve kuş türleri...

Savan Biyomu

- Her iki yarım kürede yaklaşık 10-20° enlemleri arasında özellikle Güney Amerika(Brezilya, Venezuela, Kolombiya vb.) ve Afrika'nın (Sudan, Nijerya, Kenya vb.) orta kesimleriyle Hindistan'ın iç kesimlerinde tropikal (savan) iklim bölgelerinde görülür.

-Bu biyom, uzun boylu ot toplulukları ile kuraklığa dayanıklı çalı ve küçük gruplar hâlinde bulunan ağaçlardan oluşur.

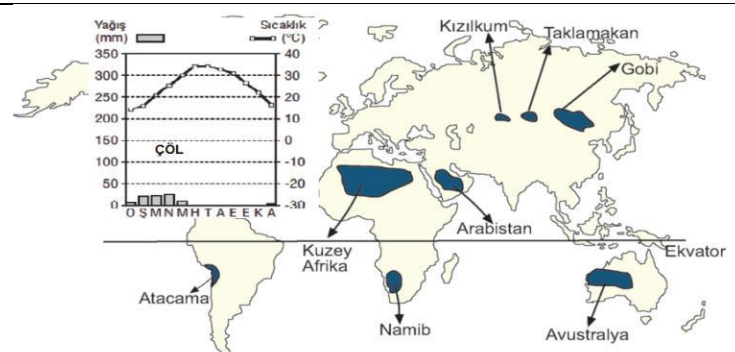

Çöl Biyomu

-Dönenceler çevresinde ve orta Kuşağın denizden uzak iç kesimlerinde görülür.

-Seyrek olarak kurakçıl otlar, çalılar ve kaktüslerden oluşan çöl bitkileri, bünyelerinde su depolayan ve gelişmiş kök sistemine sahip küçük yapraklı veya dikenli bir özelliğe sahiptir.

-Deve, yılan, kertenkele, karınca, çöl faresi, çöl tilkisi,

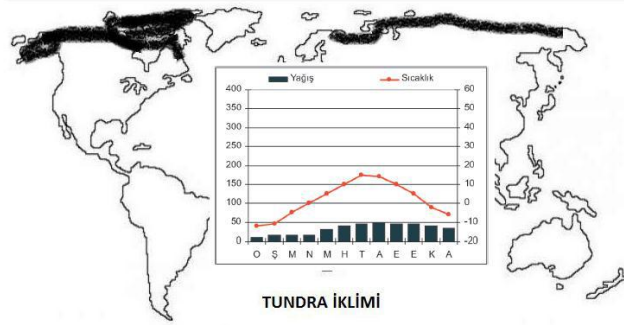

Tundra Biyomu

Sıcaklığın sadece birkaç ay 0 °C'nin üstüne çıktığı ve kışın donan toprağın yazın çözüldüğü tundra ikliminde görülür.

-Yazın toprağın üst kısmındaki buzların çözülmesiyle ortaya çıkan ot, yosun, liken ve yer yer çalılardan oluşur.

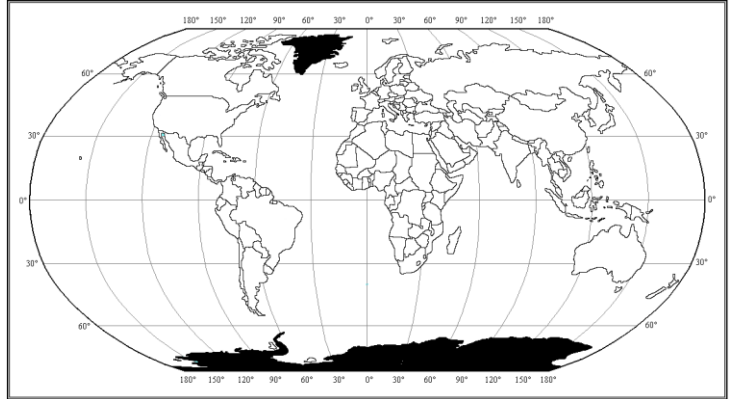
- Kutup tilkisi, ren geyiği, kutup ayısı, misk öküzü, kurt, karibu, palyaço ördek ve kar kuşları

Kutup Biyomu

Sıcaklığın yıl boyunca 0 °C'nin altında olduğu, buzul örtüleriyle kaplı ve bitki örtüsünden yoksun kutup bölgelerinde görülür.

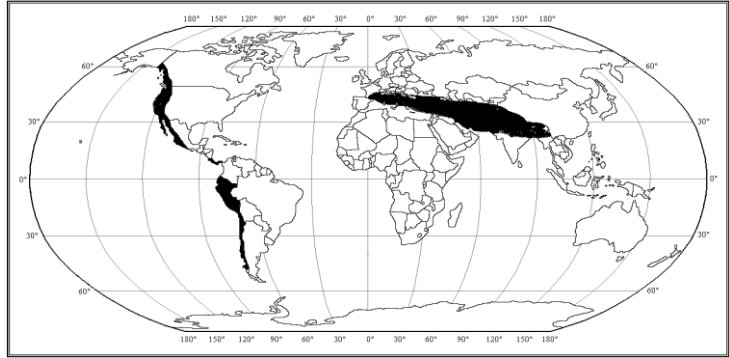
-Kutup ayısı, kutup tilkisi, fok, penguen..

Dağ Biyomu: Himalaya, And, Alp, Kayalık dağlarında görülür.

-iğne yapraklı ormanlar, alpin çayırları ve bitki örtüsünden yoksun alanlardan oluşur.

-Dağ keçisi, tibet öküzü, kartal, kar tavşanı, kurt ve kar parsi..

Tatlı Su Biyomları

- Akarsu ve tatlı su göllerinden oluşan bu biyom; saz, kamış, nilüfer, bitkisel plankton vb. bitki türlerine sahiptir.

-Balıklar, kurbağalar, solucanlar, yengeç ve böcek türleri..

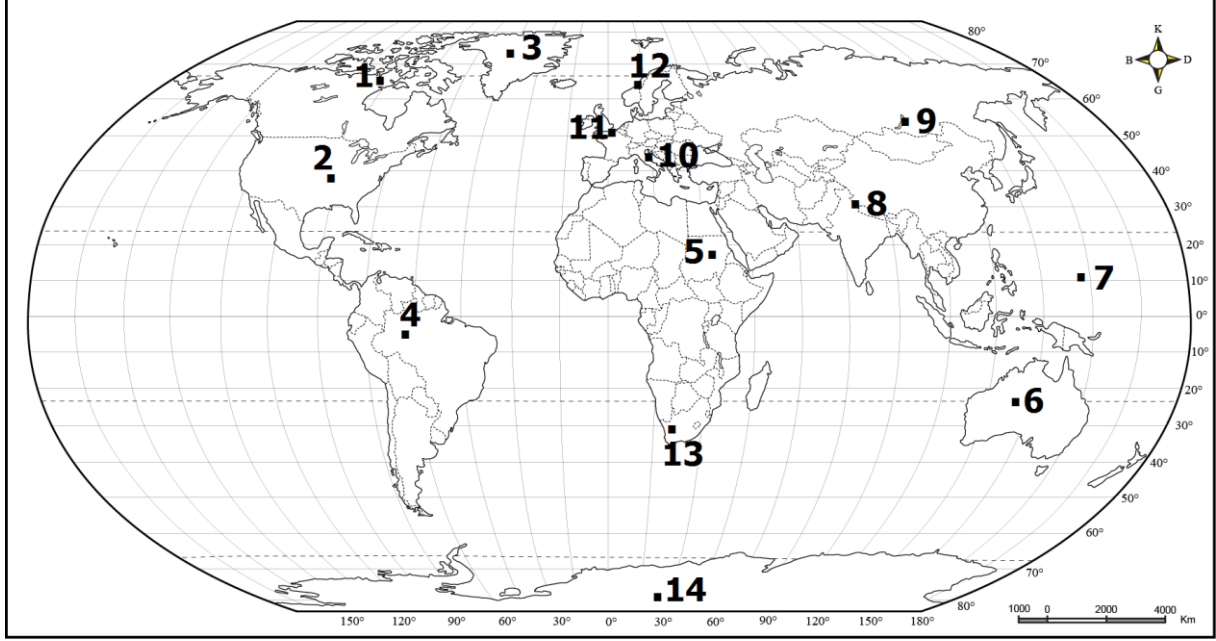
Tuzlu Su Biyomları

-Deniz ve okyanus gibi tuzlu sularda yaşayan canlıların oluşturduğu bu biyom; yosun, plankton vb. bitki türlerine sahiptir.

-Tuzlu su biyomlarının tuzluluk ve sıcaklık değerleri birbirinden farklıdır.

-Yunus, balina, midye, yengeç, denizanası, ahtapot, denizyıldızı, hayvansal Planktonlar ve balık türleri..

Biyom Dağılışı

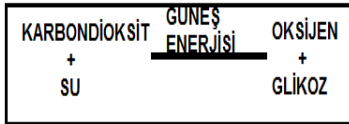

1-Tundra	2-Ilıman Çayır	3-Kutup	4-Yağmur Ormanları	5-Savan	6-Çöl	7-Tuzlu su
8-Dağ	9-Tatlı su	10-Çalı	11-Yaprak dökken	12-İğne yapraklı	13-Çalı	14-Kutup

ENERJİ AKIŞI VE MADDE DÖNGÜLERİ

Besin Zinciri ve Enerji Akışı;

Bitkiler, algler ve bazı bakteriler **fotosentez** yoluyla inorganik maddeleri organik besinlere dönüştürebilen canlılardır. Bu dönüşümün gerçekleşmesi için güneş enerjisine ihtiyaç duyulur. Bitkiler,

Güneşten gelen enerji, fotosentez yapan canlıların ürettikleri besinlerde depolanır. Besin maddeleri canlılar tarafından tüketildiğinde enerji, bu canlılara geçer. Böylece enerji, beslenme yoluyla bir canlıdan diğerine aktarılmış olur.

Besin maddeleri ve enerjinin üreticilerden otçullara, oradan da etçillere doğru aktarılmasına **besin zinciri** denir.

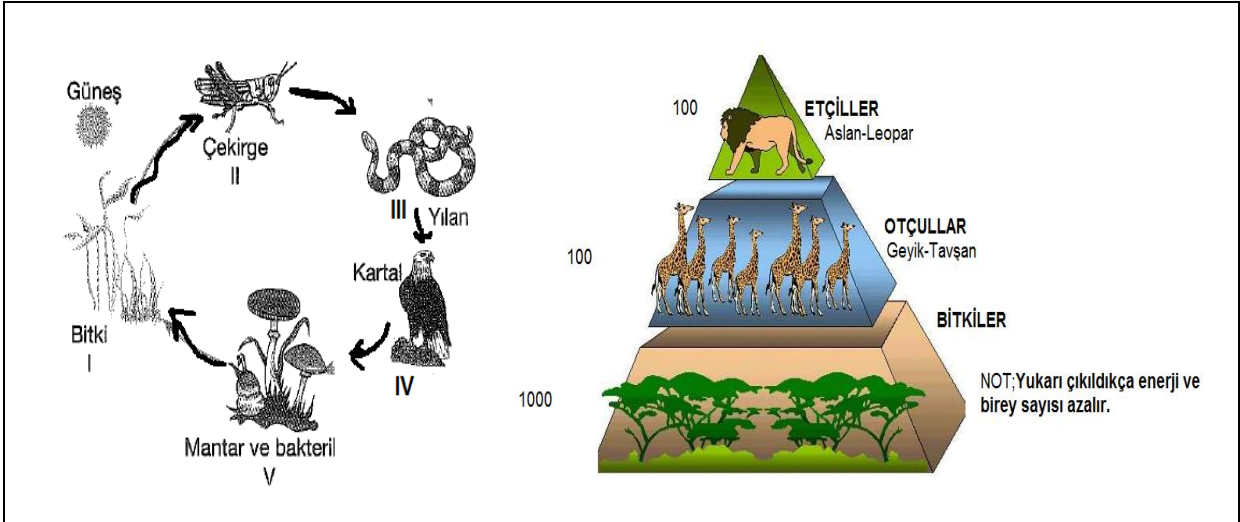
Üretici, tüketici ve ayrıştırıcılardan oluşan besin zincirinde üreticilerin artması bu zincirdeki tüm canlı türlerinin artmasına neden olmaktadır.

Güneş, yeryüzündeki en büyük enerji kaynağıdır.

- Fotosentez yoluyla organik madde üreten **bitkiler** (üreticiler)
- Bitkisel ve hayvansal gıdalarla beslenen hayvanlara **tüketici**
- Bitkilerle beslenen tüketicilere **otçul** (otobur), hayvanlarla beslenenlere **etçil** (etobur), hem et hem de otlarla beslenenlere de **hepçil** (omnivor) denir.

🕒 **Bakteri ve mantarlardan oluşan ayrıştırıcılar**, bitki ve hayvan kalıntılarının parçalanıp ayrışmasında görev alır. Bu sayede canlıların yapılarında biriken organik maddeler, inorganik maddelere dönüşerek yeniden kullanılabilir hâle gelmekte ve madde döngüsü ile enerji akışının da devamlılığı sağlanmış olmaktadır.

🕒 **Ekosistemde maddeler döngü hâlindeyken enerji akışı tek yönlüdür.**

*Ekosistemlerin çoğunda enerjinin önemli bir kısmı ayrıştırıcılar tarafından kullanılır. Örneğin, bir otlakta bulunan bitkilerdeki enerjinin **sadece %10'u** otlayan hayvanlar tarafından, geri kalan kısmı ayrıştırıcılar tarafından alınır.

Madde Döngüleri

Canlılar, ihtiyaçları olan maddeleri yaşadıkları ortamdan alır ve gerekli kullanım sonrası bu maddeleri ortama geri verir. Maddelerin ekosistemdeki bu dolaşımına **madde döngüsü** denir.

1-Karbon Döngüsü

Atmosferde; karbondioksit(CO₂),
Suda; karbondioksit ve bikarbonat

Karalarda; ise karbon, kömür, doğal gaz, petrol, kireç taşı

*Karbon dioksit günlük ve mevsimlik sıcaklıkların aşırı yükselmesi ve düşmesine engel olur.

*Okyanuslar ve denizler karbonun depolandığı yerlerdir.

Karbondioksit (Kullanımı)Tüketimi	Karbondioksitin(Üretimi) Açığa Çıkması
-Fotosentezde -Deniz hayvanlarının kabuk oluşumunda kullanılır. -Deniz hayvanlarının ve bitkilerinin ölümü ile dibe çöker ve karbonatlı kayalar hâlinde depo edilmesi -Petrol ve kömür gibi fosil yakıtlara dönüşür.	-Solunum, -Canlıların çürümesi, -Orman yangını, -Karbonatlı kayaların ayrışması, -Volkanik faaliyetler -Fosil yakıtların yakılması

2-Oksijen Döngüsü

Canlıların aldıkları besinleri enerjiye dönüştürebilmeleri için oksijen gereklidir.

Atmosfer % 21oranında oksijen içerir. Sularda da oksijen çözülmüş olarak bulunmaktadır.

Oksijen atmosferde,

Atomik oksijen(O),

Moleküler oksijen (O₂)

Ozon (O₃) olmak üzere üç şekilde bulunur.

- Moleküler oksijen solunum için gereklidir. Moleküler oksijen litosferdeki en yaygın elementtir.

Atmosfere oksijen sağlayan kaynaklar;	Oksijenin kullanıldığı (tüketildiği) alanlar;
-Klorofilli bitkilerin fotosentez yapması -Suyun fotolizi(suyun ışık yardımıyla oksijen ve hidrojene dönüşmesi)	-Solunum sırasında -Kömür, gaz, petrol gibi maddelerin yanmasında -Organik maddelerin oksidasyonunda (besin maddelerinin yakılmasında)

3-Azot (Nitrojen) Döngüsü

- Azot protein ve DNA' nın bileşenlerindedir
- Azot topraktaki verimi büyük ölçüde artırır.
- Azotun asıl kaynağı atmosferdir.
- Azot atmosferde %78 oranı ile en fazla bulunan gazdır.
- Azot gaz (N₂) haliyle direkt olarak bitkiler ve hayvanlar tarafından kullanılamaz.
- Azotun bitkiler ve hayvanlar tarafından kullanılabilmesi için bazı süreçlerden geçmesi gerekir. (**Nitrit Ve Nitratlara Dönüşmesi**)

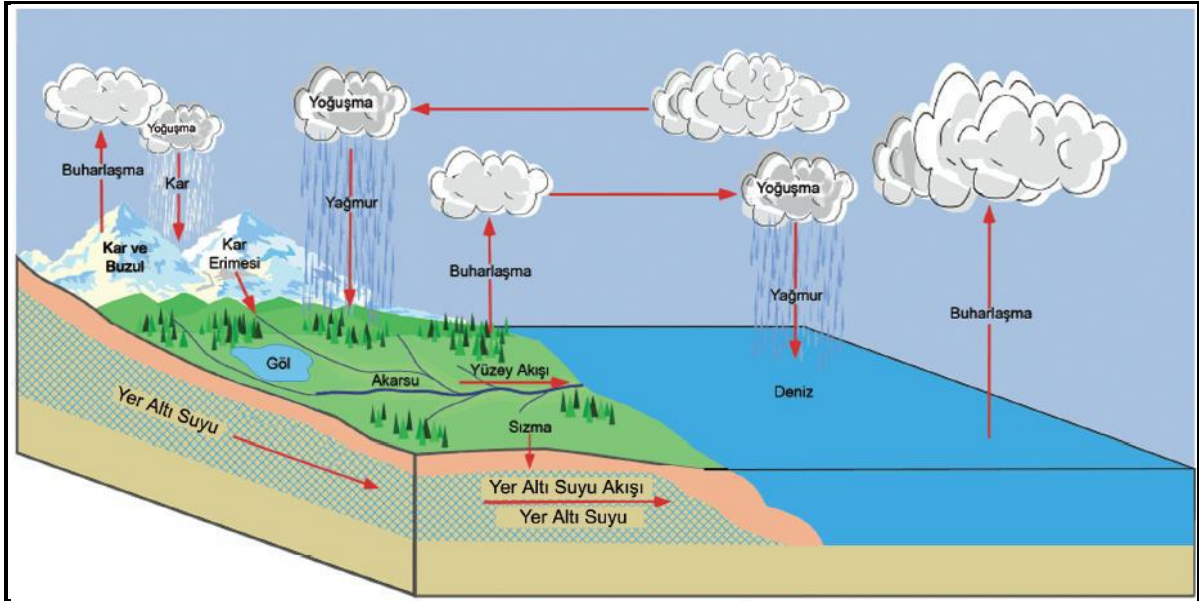
Doğada Azotun Dolaşımı

- Atmosferde yıldırım ve volkanik faaliyetler sırasında ortaya çıkan elektrik deşarjları sonucunda azot, oksijen ile birleşerek nitrit ve nitratlara dönüşür. Nitratlar, **yağışlarla toprağa girerek** bitkiler tarafından kullanılır.
- Azotun bağlanması topraktaki bazı bakteriler tarafından gerçekleştirilir. Bu bakteriler ölmüş canlıların yapılarındaki organik maddeleri parçalayarak bunları **nitrate** çevirir.
- Toprakta ve bazı bitkilerin köklerinde bulunan azot bağlayıcı bakteriler sayesinde bitkiler nitratları alır ve yapılarına katar.
- Azot, besin zinciri ile bitkilerden otçullara otçullardan da etçillere geçer.
- Ölen bitki ve hayvanlar, ayrıştırıcılar tarafından parçalanır. Mikroorganizmalar azotu nitrit ve nitrate dönüştürür ve böylece azot döngüye katılmış olur.

- *Doğadaki bitki ve hayvan artıkları ayrıştırıcılar tarafından ayrıştırılarak amonyağa dönüştürülür. Amonyanın nitrat tuzlarına dönüşmesine **nitrikasyon**, topraktaki azotun atmosfere geri dönmesine de **denitrifikasyon** denir.*

4-Su Döngüsü

- Yeryüzünde bulunan sular, sıcaklığın etkisiyle buharlaşarak atmosfere karışır ve buradaki bazı faaliyetler sonucunda yağış olarak tekrar okyanus ve denizlere döner. Buharlaşan suların bir kısmı da rüzgârlarla taşınıp karalara yağmur, kar ve dolu olarak düşer. Yağışlarla yeryüzüne ulaşan suyun bir kısmı, buharlaşarak tekrar atmosfere dönerken bir kısmı da yüzeysel akış veya yer altı akışı ile göl ve denizlere ulaşır. Yeryüzünde bulunan sular; hidrosfer, litosfer, atmosfer ve biyosfer arasında sürekli yer değiştirir. Suyun sıvı, katı ve gaz hâlde yeryüzü ile atmosfer arasında sürekli yer değiştirmesine denir. Bitki ve hayvanlar da **terleme yoluyla** su buharının atmosfere ulaşmasını sağlayarak su döngüsüne katkıda bulunur.

- İnsanlar tarafından suyun yönünün değiştirilmesi, yer altı suyunun aşırı tüketimi, sulak alanların kurutulması gibi faaliyetler bazı göllerin küçülmesine veya kurumasına; bu durum da su döngüsünün bozulmasına neden olmaktadır. Bitki örtüsünün tahrip edilmesiyle toprağa süzülme azalmakta, yüzeysel akış artmakta ve sel, erozyon gibi olaylarda artış görülmektedir.

BEŞERÎ SİSTEMLER

1. NÜFUS POLİTİKALARI

Nüfusun miktarına ve niteliğine yönelik alınabilecek önlemlerin tümüne **nüfus politikası** denir. Nüfus politikaları, **geçmişte** salgın hastalıklar ve savaşlar sonucu azalan nüfusu dengelemek amacıyla uygulanırken, **günümüzde** ülkelerin sahip olduğu ekonomik gelişmişlik seviyelerine göre şekillenmektedir.

Japonya'nın nüfus politikası

1.Dönem(19. Ve 20 yy başı): Japon liderler, aileleri çok çocuklu olmaları konusunda teşvik ederek aile planlamasına karşı çıkmışlardır. Bu politikalar sonucunda nüfus artış hızı %10'un üzerine çıkmış ve nüfus miktarı da istikrarlı bir şekilde artmıştır.

2. Dönem(II. Dünya savaşı sonrası): Teknolojik imkânlar; sağlık hizmetlerinin iyileşmesine katkı sağlayarak doğum oranlarının daha fazla artmasına, ölüm oranlarının azalmasına ve ortalama yaşam süresinin uzamasına neden olmuştur.

Ayrıca II. Dünya Savaşı sonrasında sömürgeleri terk ederek ülkelerine dönen yüz binlerce insan, nüfus artışı hızının yılda %20'ye yükselmesine neden olmuştur.

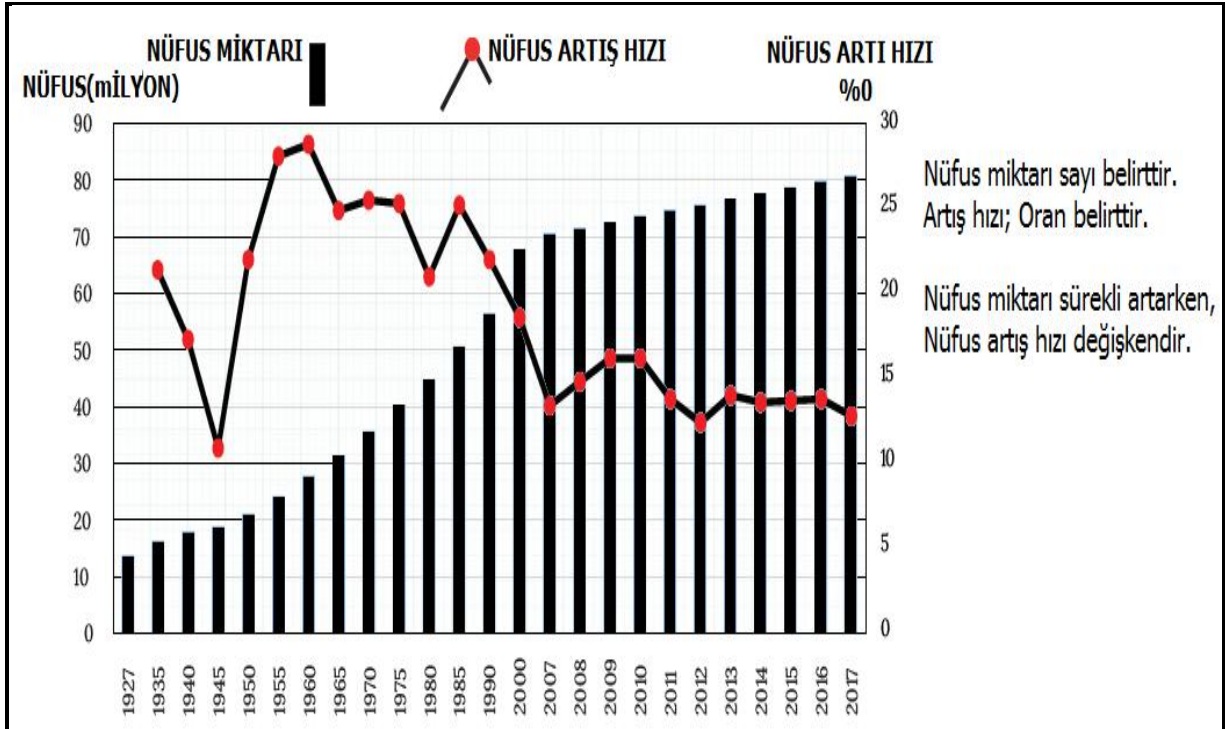
Nüfus artış hızı beklenenden çok fazla olunca 1950'li yıllardan itibaren nüfus artış hızını azaltmaya yönelik politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Bu politikaların etkisiyle sıkı bir aile planlaması uygulanmış ve bunun sonucunda 1980'li yılların başında nüfus artış hızı %10'un altına düşmüştür.

3. Dönem(1990'dan Günümüze): Nüfus artış hızındaki düşüş devam ettiği için Japonya evlilikleri teşvik ediyor, çocuk sahibi olan ailelere çocuk yetiştirme konusunda danışmanlık hizmeti sağlayarak (Angel Plan) doğum oranlarını artırmayı amaçlıyordu. Fakat başarılı olmamıştır.

Japonya'da düşük nüfus artışı ve ortalama yaşam süresinin uzunluğu toplam nüfus miktarı içinde yaşlıların daha da yüksek bir orana sahip olmasına neden olmuştur. Dünyanın en fazla yaşlı nüfus oranına sahip ülkesi olan Japonya'da çeşitli sosyoekonomik sorunlara neden olacağı düşünülmektedir.

TÜRKİYE'DE NÜFUS POLİTİKALARI

1923-1965 Dönemi	1965-1980 Dönemi	1980-2005 Dönemi	2005'ten Sonrası
<p>Nüfus artış hızını yükseltmeyi amaçlanır. Savaşlardan dolayı nüfus kayıpları azalmıştır.</p> <p>-Çocuk aldırma (kürtaj) Yasaklanması</p> <p>-Ölüm oranlarını azaltmak için halk sağlığını koruyucu yasal düzenlemelerin yapılması,</p> <p>-Evlilik yaşının düşürülmesi</p> <p>-Çok çocuklu ailelerin ödüllendirilmesi</p> <p>Başarılı olmuştur. 1927-13, 6 milyon 1965-27. 5 milyon</p>	<p>-Hızlı nüfus artışının çeşitli ekonomik ve sosyal problemlerin ortaya çıkmasına yol açtığı belirtilmiştir.</p> <p>-1965 yılında ilk olarak Nüfus Planlaması Kanunu çıkarılmış ve nüfus artış hızı düşürülmeye çalışılmıştır.</p> <p>-Bir önceki dönemde uygulanan yasal düzenlemeler kaldırılmıştır.</p> <p>-Yurt dışına işçi gönderilmesi özendirilmiştir.</p> <p>Başarısız olmuştur. Nüfus 13 milyon daha artmıştır.</p>	<p>-Değişen sosyal, siyasi ve ekonomik şartlar nüfus artışına yönelik soruna farklı bir bakış açısı getirmiştir.</p> <p>-Sağlık, eğitim, beslenme ve barınma imkânları ile bebek ölüm hızının azaltılması(NİTELİK).</p> <p>-Toplumun eğitim seviyesinin yükselmesi ve kadınların iş hayatında daha fazla yer alması gibi nedenlerle nüfus artış hızı azalmıştır.</p> <p>-Nüfus artış hızı %15'in altına kadar gerilemiştir.</p>	<p>-Doğum oranlarının artırılmasına yönelik Politika uygulanmıştır.</p> <p>2014 yılından sonra yapılan bazı yasal düzenlemeler;</p> <p>-Doğum yapan annelere çocuk sayısına göre maddi destek verilmesi</p> <p>-Çalışan anneler için çalışma sürelerinin kısaltılması</p> <p>-Doğum izinlerinin artırılması</p> <p>-Bakıcı yardımı yapılması</p>

Nüfus piramitlerinde;

0-14 yaş aralığı Çocuk nüfusu(Bağımlı Nüfus).....Geri kalmış ülkelerde fazla

15-64 arası yaş aralığı olgun nüfusu(Aktif, Çalışan nüfus)

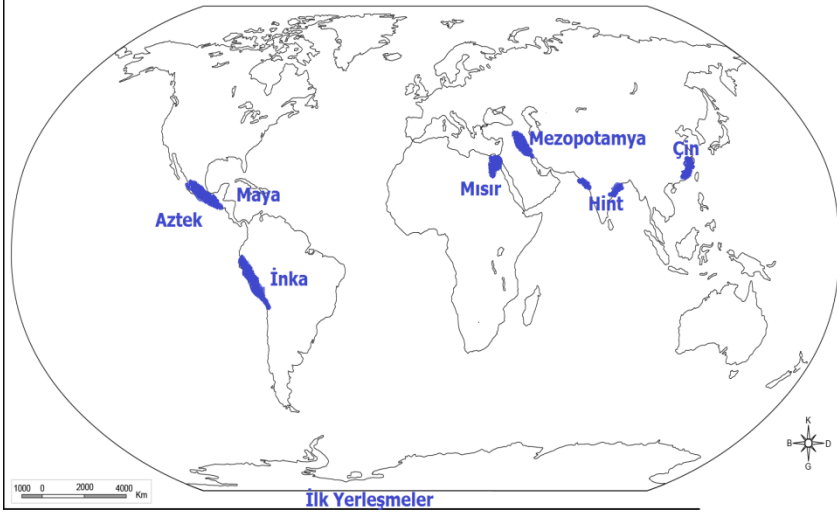
65 ve üstü yaş aralığı ile yaşlı nüfus(Bağımlı Nüfus).....Gelişmiş ülkelerde fazla

2. YERLEŞMELERİN ÖZELLİKLERİ

ŞEHİRLERİN FONKSİYONLARI VE DEĞİŞİMİ

İnsanların günümüzden yaklaşık 10 000 yıl önce tarımsal faaliyetlerle uğraşmaya başlaması yerleşik hayata geçiş hareketleri başlamıştır.

Şehirsel yerleşmelerin ilk olarak görüldüğü alanlar; Mezopotamya, Mısır, Hindistan, Çin Orta Amerika.

Şehirlerin bu alanlarda görülmesi;

- Ilıman iklim koşulları,
- Verimli tarım alanları,
- Su kaynakları etkili olmuştur.

-İlk kurulan şehirlerde zamanla üretimin artması sonucu ortaya çıkan üretim fazlası ürünler, insanlar arasında değiş tokuş yöntemiyle el değiştirmeye başlamıştır. Bu durum, ticaretin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Ticaret şehirleri oluşmuştur.

-Ticari faaliyetleri yönlendirecek, düzeni ve güvenliği sağlayacak yönetici ve asker sınıflarına ihtiyaç duyulmuştur.

-Sanayi Devrimi'yle birlikte şehirler, hem oransal hem de işlevsel anlamda hızlı bir değişim sürecine girmiştir.

-Günümüzde büyük şehirler ve metropoller birden fazla fonksiyonun yer aldığını görmek mümkündür.

-Londra'nın(İngiltere)

- Tarihi ve kültürel görüntüsü, siyasi ve ekonomik etkisi, ulaşım ve finans merkezi olması da **küresel** bir şehir hâline gelmesinde etkili olmuştur.

New York(ABD)

- New York'un caddelerinden biri olan Wall Street, dünyanın bir numaralı finans merkezidir.
- New York Menkul Kıymetler Borsası, bankalar, Amerikan Menkul Kıymetler Borsası, ticaret borsaları ve bazı büyük şirketlerin iş yerleri sayılabilir.

Roma (İtalya)

- Her dönem küresel etkiye sahip olmuştur. Roma devletinin başkentliğini yapmış, günümüzde de İtalya'nın başkentidir.
- İdari özelliği yanı Dini özelliğiyle küresel etkiye sahiptir.
- Vatikan devleti Roma sınırları içerisindedir.
- 'Çifte başkent ve DÜNYANIN BAŞKENTİ' unvanlarına sahiptir.

Tokyo(Japonya);

- Son teknoloji, bilgi, finans, kültür ve moda gibi cazibe merkezlerinin toplandığı bir yer hâline gelmiştir.
- Dünyanın en büyük borsalarından biri olan Tokyo Borsası'na sahiptir.
- 12 milyon turiste ev sahipliği yapmıştır.
- Tokyo'nun sahip olduğu işlevsel özelliklerden dolayı **küresel** bir etkiye sahiptir.

Fonksiyonel özelliklerine göre şehirler

İdari şehirler Londra, Brüksel, Paris, Washington Ottawa ve Moskova	Dinî şehirler Mekke, Medine, Kudüs, Roma ve Lhasa (Tibet-Çin)	Askerî şehirler NATO'nun merkezinin bulunduğu Brüksel
Liman şehirleri Rotterdam, Hamburg, Marsilya, Singapur, Kalküta (Hindistan) ve Shangay,	Tarım şehri Bulgaristan'daki Kırcaali	Sanayi şehirleri Manchester Tokyo, Düsseldorf Detroit
Maden şehirleri Essen , Kerkük, Kiruna (İsveç) ve Pittsburg (Rusya)	Turizm şehirleri Miami, Venedik Barcelona, Roma Dubai ve Singapur	Kültürel şehirler Oxford, Cambridge, Princeton (ABD) Salamanca (İspanya)
Ticaret şehirleri New York, Hong Kong, Shangay, Paris, Londra ve Tokyo		

Türk-İslam Şehirleri

İnsanların ticaret ve zanaatla uğraştığı ilk Türk yerleşmelerinden olan Beşbalık şehridir.

9. yüzyıldan itibaren **Taşkent, Fergana, Buhara, Semerkant ve Tebriz** gibi önemli Türk-İslam şehirleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu şehirlerin İpek Yolu güzergâhında kurulması, ticari faaliyetlerin gelişmesinde oldukça etkili olmuştur.

Semerkant; Timur Devleti'nin başkenti, Uluğ Bey Dönemi'nde bilim, sanat ve kültür alanlarında gelişen bir şehir hâline gelmiştir. Bu gelişmede Uluğ Bey tarafından yaptırılan rasathanenin büyük bir etkisi olmuştur

Türklerin Anadolu'ya göç etmesiyle bu topraklarda birçok şehir kurulmuş ya da mevcut şehirlerin gelişmesi sağlanmıştır. **Bursa, Konya ve Kayseri** bu şehirlere örnek verilebilir.

ŞEHİRLERİN ETKİ ALANLARI

Şehirler, kurulduğu mekânın yanı sıra çevrelerini de etkiler.

Küresel Etkiye Sahip Şehirler

Ulusal ve uluslar arası ticaret, borsa, bankacılık, sigortacılık, ulaşım gibi ekonomik faaliyetlerin bulunduğu şehirlerdir.

Bilim, teknoloji ve sanatta gelişmişlerdir.

Bu şehirlerde ortaya çıkabilecek sosyal, ekonomik ve siyasi olaylar tüm dünyayı etkilemektedir.

Küresel etkiye sahip şehirler genellikle gelişmiş ülkelerde yer almaktadır.

- New York, Roma, Tokyo, Paris, Londra, Şangay

Bölgesel Etkiye Sahip Şehirler

Bu şehirlerde meydana gelen toplumsal, ekonomik ve siyasal olaylardan herhangi biri daha çok o ülkeyi ya da yakın çevresindeki ülkeleri etkiler.

- Tahran(İran), Mexico City(Meksika), Jakarta(Endonezya),Kiev(Ukrayna), Wellington(Yeni Zelanda).

Yerel Etkiye Sahip Şehirler

Tarım ve tarıma dayalı sanayi faaliyetleriyle ön plandadır.

- Kadirli(Osmaniye),Akhisar(Manisa),Söke(Aydın)

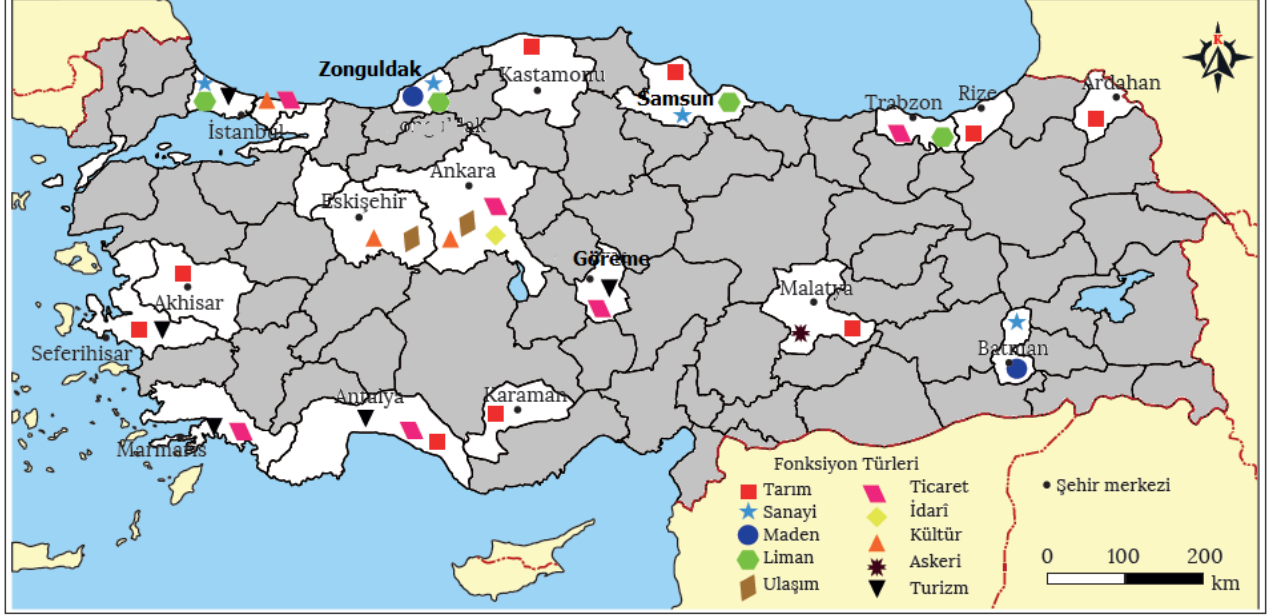
TÜRKİYE'DE YERLEŞMELER

1. Türkiye'de Şehirlerin Fonksiyonları

Kent ve kır yerleşmelerini birbirinden ayırmak için kullanılan ölçütler;

- Nüfus miktarı,
- Yapılan ekonomik faaliyetin türü(Tarım, Sanayi, Hizmet)
- İş bölümünün belirginleşip belirginleşmemesi,
- Altyapı ve peyzaj özellikleri, sosyal-kültürel yapıların ve faaliyetlerin yaygınlığı
- İdari yapı

Ülkemizdeki çoğu şehrin ticaretin yanı sıra tarım, sanayi, ticaret, maden, ulaşım, turizm, kültür, idari ve askerî fonksiyonları da bulunmaktadır.

EKONOMİK FONKSİYONLARINA GÖRE ŞEHİRLER	ÜLKEMİZDEN ÖRNEKLER
TARIM ŞEHİRİ	Tarsus Söke İnegöl, Merzifon
TİCARET ŞEHİRİ (Liman-Asıl Ticaret Şehri)	Mersin İstanbul İzmir Gaziantep, İskenderun
SANAYİ ŞEHİRİ (Maden-Asıl Sanayi Şehri)	Bursa İzmit Manisa İstanbul Zonguldak
TURİZM ŞEHİRİ	Antalya Van İstanbul Nevşehir, Bodrum
ULAŞIM ŞEHİRİ	Eskişehir Konya Ankara İstanbul

Sakin Şehir(Cittaslow)

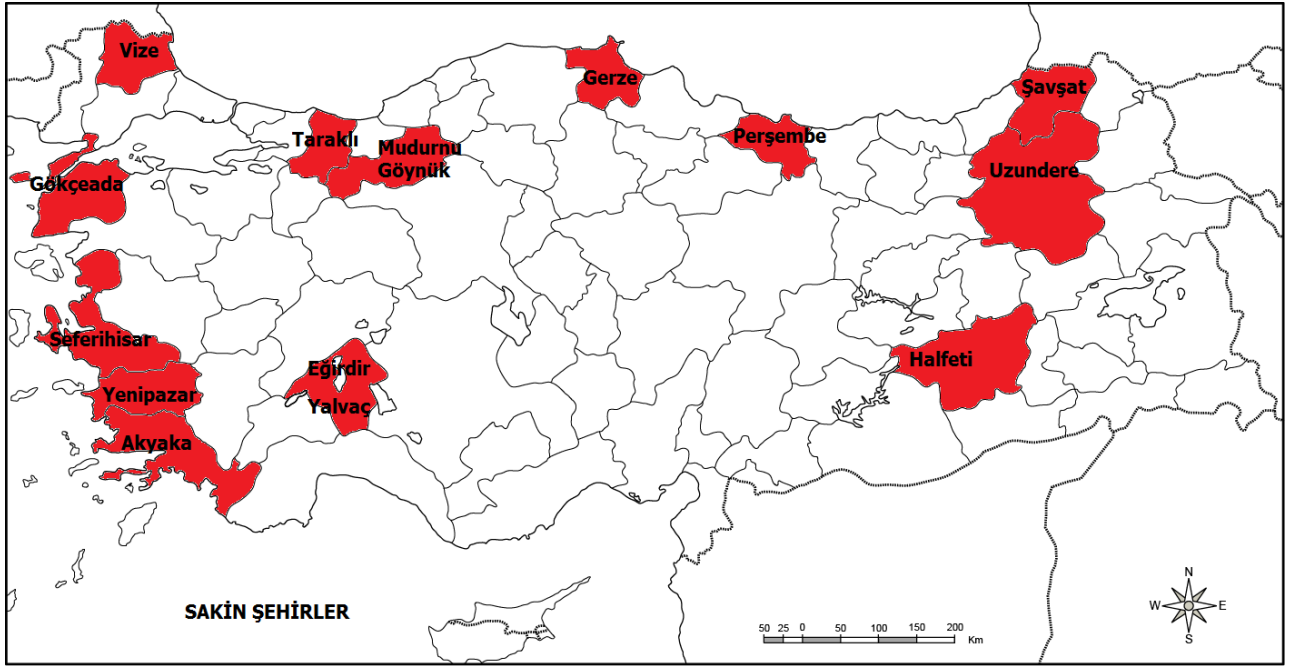
Şehirler; küreselleşmenin etkisiyle hayatın çok hızlı aktığı, üretimden çok tüketime yönelen ve artık kendi kendine yetmeyen yaşam alanları hâline gelmiştir. Bu yerleşmeler; insanların bir arada huzur ve güven içinde yaşamalarını amaçlayan yerler olmaktan çıkmış, hayatın yüksek tempoda yaşanabilmesi adına tasarlanan mekânlara dönüşmüştür.

Hızlı şehir hayatına karşı 1999 yılında İtalya'nın Greve in Chianti şehrinde kurulan Cittaslow, nüfusu 50 000'in altındaki şehirlerin üye olabildiği uluslararası belediyeler birliğidir.

- © **Sakin Şehir;** bir şehirdeki yaşam kalitesinin iyileştirilerek kalkınmanın, şehrin kendi özgün yapısının, mimarisinin, gelenek ve göreneklerinin, yerel yemeklerinin ve tarihsel kimliğinin korunmasıyla mümkün olacağını öngörmektedir.

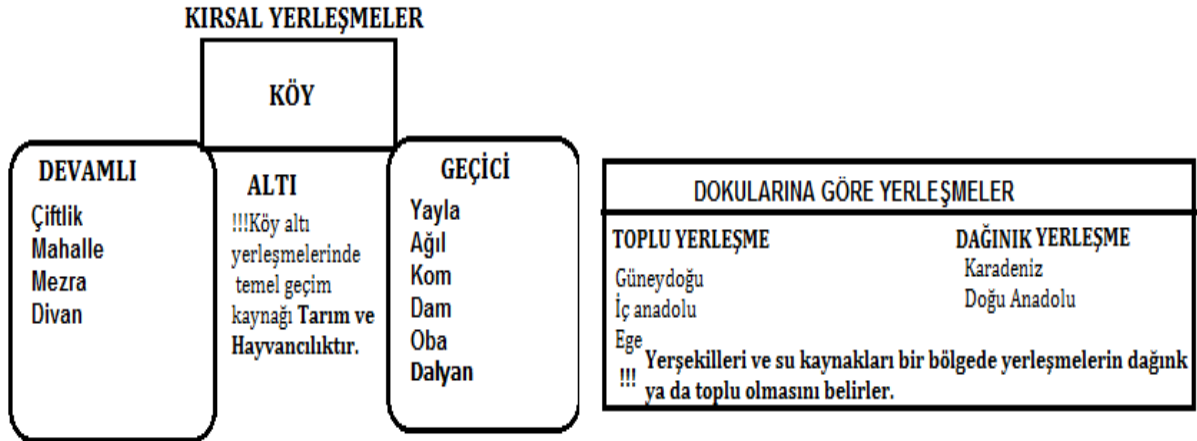
🕒 Türkiye'den;

Akyaka (Muğla), Gökçeada (Çanakkale), Perşembe (Ordu), Seferihisar(İzmir), Vize (Kırklareli), Yalvaç (Isparta), Yenipazar (Aydın), Halfeti (Şanlıurfa), Taraklı (Sakarya), Uzundere (Erzurum), Göynük (Bolu), Eğirdir (Isparta), Gerze (Sinop), Şavşat (Artvin), Mudurnu (Bolu)

2.Türkiye'de Kırsal Yerleşme Tipleri

Kırsal yerleşme; insanların geçimlerini genellikle tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılıktan sağladığı ve nüfus miktarı az olan yerleşme çeşididir.

Doğal ve beşerî çevre etmenlerine bağlı olarak oluşan kırsal yerleşmeler, belirli bir plan dâhilinde şekillenmiştir.

- Yol ya da akarsu kenarlarında konumlandırılan meskenler **çizgisel**
- Engebenin az olduğu alanlarda meskenlerin bir meydanın etrafında toplanmasıyla **dairese**
- Meskenlerin yolların etrafında ve değişik doğrultularda konumlandırılmasıyla **ışınsal**
- Yerleşme çekirdeklerinin birbirine yakın ve düzensiz konumlandırılması sonucu **küme** yerleşmeler oluşmuştur.

Geçici yerleşmeler	Sürekli Yerleşmeler
Yayla -İlkbahar ve yaz mevsimlerinde yüksek kesimlerdeki gür ot topluluklarından hayvancılık faaliyetlerinde yararlanmak amacıyla oluşturulmuştur. -Toroslar ve Kuzey Anadolu Dağları ile Doğu ve İç Anadolu'da yaygın olan bu yerleşmeler, son yıllarda turizm amaçlı olarak da kullanılmaktadır. (Tekir-Ayder) -Yaylacılık faaliyetleri açısından Toroslar ve Kuzey Anadolu Dağları büyük bir öneme sahiptir.	Mezra -Genellikle ekip biçme ve hayvancılık yapılan, bir veya birkaç aileye ait olan yerleşmelere denir -Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu ve Karadeniz'de yaygındır.
Ağıl -Küçükbaş hayvanlar için çevresi taş duvar ya da çitlerle çevrili olan barınaktır. Üstleri açıktır. -Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve İç Anadolu'da yaygındır.	Mahalle -Tarım ve hayvancılıkla uğraşan az sayıda ailenin oturduğu yerleşmelerdir -Karadeniz, Batı Anadolu, Marmara ve Akdeniz'de yaygındır.
Kom -Hayvancılık faaliyetleri yapılır -Aile ve çobanın oturduğu evler, hayvan barınağı, ot deposu ve ağıllardan oluşan bu yerleşmeler -Doğu Anadolu'da yaygındır. Dalyan -Deniz, göl ya da akarsu kenarlarında balık avlamak ya da üretmek için kurulmuş geçici yerleşmelerdir. Muğla(Ortaca)Dalyan.	Divan -Birbirine uzak birden fazla mahallenin birleşmesiyle oluşmuş yerleşmelere denir. -İklim ve yeryüzü şekillerinden dolayı özellikle Karadeniz'e özgü bir yerleşme türü olan divan; Sakarya, Kocaeli, Bolu, Sinop, Samsun ve Ordu gibi illerde yaygın olarak görülmektedir. Serdivan (Sakarya), Dörtdivan (Bolu) Eldivan (Çankırı) bu isimlerle anılır.
Oba -Göçebe yaşayan ailelerin hayvancılık yapar.(YÖRÜK) -Genellikle çadırlardan oluşan bu yerleşmelerin sayıları giderek azalmaktadır. -Ülkemizde Orta Karadeniz'in güneyinde ve Toros Dağları ve Doğu Anadolu'da rastlanır.	Çiftlik -Geniş araziler üzerine kurulmuş, arazi sahipleri ve çalışanlar için evlerin bulunduğu, etrafı çevrili yerleşmedir. Tarım veya hayvancılık yapılır. -Marmara'da yaygındır.
Dam -Hayvancılığın ön planda olduğu, kısmen de tarımın yapılır. -Ülkemizde bu tür yerleşmeleri Gökçeada, Bozcaada, Göller Yöresi ve Batı Anadolu.	

3. EKONOMİK FAALİYETLER VE DOĞAL KAYNAKLAR

ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM SEKTÖRLERİNİN EKONOMİYE ETKİLERİ

Üretim, dağıtım ve tüketim sektörlerinin birbirleriyle sıkı ilişki vardır. Ticaretle birlikte dağıtım sektörü de ekonomi faaliyetlerin bir parçası hâline geldi. Sanayi Devrimi'yle birlikte buharla çalışan makinelerin icat edilmesi, üretimde büyük bir artış yaşanmasına neden oldu. Sanayi Devrimi, aynı zamanda ulaşım sistemlerinin gelişmesini sağlamıştır.

Dünyada üretim ve tüketim alanları birbirine yakın olmakla birlikte ihtiyaç fazlası ürünlerin farklı bölgelere dağıtımı ulaşım teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak gerçekleşmektedir.

Tarımsal üretimler, yakın bir zamana kadar toplumların ihtiyaçları doğrultusunda ve yeterli düzeyde yapılmaktaydı. Günümüzde ise özellikle gelişmiş ülkelerde ticari tarım yaygın olarak yapılmaktadır.

Olumsuz hava koşullarının tarımsal üretimin yanı sıra ulaşımı da olumsuz etkilemesi, büyük şehirlerde sebze ve meyve fiyatlarına artış olarak yansımaktadır. Bu durum, tarımın dağıtım ve tüketim sektörleriyle sıkı ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir.

Güçlü bir pazarla düzenli ulaşım ve pazarlama sistemlerinin varlığı, modern tarımın başlıca gelişim nedenleri arasında yer almaktadır. Tarım makinelerinin üretimi ve kullanımı tarımın gelişmesine, tarım da sanayiye ham madde sağlayarak bu sektörün gelişmesine önemli katkılar sunmuştur.

Ulaşımındaki gelişmeler ve yeni kıtaların keşfi, birçok ürünün ana vatanı dışında iklim şartlarının uygun olduğu bölgelerde yetiştirilmesine imkân sunmuştur.

Tüketimin artması sonucu bu ürünlerin bazıları, ana vatanları dışında daha fazla üretilmeye başlanmıştır.(Kahvenin Anavatanı Etiyopya olmasına rağmen bugün en fazla Brezilya'da üretilir.)

Tarım ve hayvancılıkta bozulabilir ürünler için pazara yakınlık ve gelişmiş ulaşım ağı oldukça önemli bir unsurdur.(Frigofirik-Donduruculu araçlar)

Avustralya, Yeni Zelanda ve Arjantin gibi ülkelerden dünyadaki pazarlara et türü ürünlerin gönderilmesini kolaylaştırmak için soğutma sistemleriyle donatılmış gemiler kullanılır. Mandıracılık ve kümes hayvancılığının günümüzde Büyük şehirler çevresinde yaygın olarak yapılmasında tüketici nüfusun varlığı ile ürünlerin bozulmadan daha kolay ve ucuz bir şekilde tüketiciye ulaştırılması etkili olmuştur.

Günümüzde ekonomik etkinlikler açısından tüketim merkezlerine yakınlık ve kolay dağıtım önemli olduğu için sanayi faaliyetleri de nüfusun fazla olduğu Pazar alanlarında yoğunlaşmıştır.

Günümüzde insanların her türlü ihtiyaçlarına cevap verebilen, teknolojiyi üreten ve pazarlayan ülkeler, ekonomik kalkınmışlık bakımından da diğer ülkelerden daha güçlü durumdadır.

DOĞAL KAYNAKLAR VE EKONOMİ

Doğada kendiliğinden oluşmuş, insan aklı ve tekniğinin ürünü olmayan bütün zenginlik kaynakları doğal kaynak olarak ifade edilir.

Teknolojinin gelişmesiyle üretimin artması, doğadaki kaynakların kullanımını ve önemini artırırken tüketimini de hızlandırmıştır.

Doğal kaynaklara önemini kazandıran asıl faktörler;

Dünya nüfusunun artışı ve sanayideki teknik gelişmelerdir.

Nüfus artışı pazar alanı oluştururken teknik icatlar ve üretimdeki sistem değişiklikleri farklı doğal kaynaklara yönelme ihtiyacını arttırmıştır.

DOĞAL KAYNAKLAR		
1-TÜKENMEYEN DOĞAL KAYNAKLAR	2-BELLİ ŞARTLARDA YENİLENEBİLEN DOĞAL KAYNAKLAR	3-YENİLENEMEYEN DOĞAL KAYNAKLAR
su	orman	kömür
güneş	hava	petrol
dalga	toprak	doğalgaz
rüzgar	jeotermal kaynak	madenler

Topraklar;

Sanayi Çağında önce pulluğun sonra traktörün icadı, tarımsal faaliyetlerde önemli sıçramaların nedeni olmuştur. Tarımda makineleşme ile orman alanları ve meralar, tarım alanı olarak açılmış ve kullanılmıştır.

Ormanlar;

Sanayi devrimine kadar demirciler, işletmelerini orman kenarlarında kurmuşlardır. Ormanlar azalınca işletmelerin de yerleri değiştirilmiştir.

- Johann Gutenberg'in Avrupa'da 1450'lerde hareketli matbaayı icat etmesiyle kitaplar yaygınlaşmaya başlamış, böylece bilginin saklanması ve bilgi iletişimi için kâğıt önem kazanmıştır.

Kömür;

- İngiltere'de kömür; evlerin ısıtılmasında, demiri eritmede kullanılmıştır.

-1754 yılında Abraham Derby, yüksek fırını icat etmiş, 1856 da Bessemer bu fırını geliştirmiştir. Ardından taş kömürü demir-çelik sanayisi için vazgeçilmez bir enerji kaynağı olmuştur.

-1870 sonrası İngiltere'de demir-çelik tesisleri konum değiştirmiş ve kömür havzaları çevresinde kurulmuştur. Buhar makineleri ilk olarak kâğıt fabrikalarında kısa bir süre sonra ise trenlerde kullanılmıştır.

Petrol;

-İlk petrol kuyusu ABD'nin Pennsylvania eyaletinde 1857 yılında açılmıştır.

Petrol, içten patlamalı ve içten yanmalı (benzin ve mazot kullanılan) motorların icadından sonra önem kazanmıştır.

-Motorlu araçlarda, termik santrallerde elektrik üretiminde, kara yolu yapımında, petrokimya sanayisinde ham madde ve enerji kaynağı olarak kullanılır.

Rüzgâr;

-Yelkenli gemilerde, Irak'ta ilk yel değirmeni kullanıldı.

-1890 yılında Danimarka'da rüzgârdan elektrik üreten ilk tesis kuruldu.

- Amerika'da su pompalamak için yel değirmenleri kuruldu.

- 1970'li yıllarda baş gösteren petrol kriziyle beraber yenilenebilir enerji kaynaklarına gösterilen ilginin artmasına neden olmuştur.

Su;

-1873'te Fransız mucit Gramme tarafından su gücü ile işletilen dinamo icat edilmiş, bu icat ile enerji kaynağı olarak akarsular tekrar değer kazanmıştır. Böylece siyah kömürün karşıtı olarak bu kaynağa "beyaz kömür" denmiştir.

Jeotermal kaynaklar;

Sağlık turizmine yönelik kaplıca ve ılıca gibi tesislerde kullanımı, Sera ve konutların ısıtılmasından ve Elektrik üretiminde kullanılır.

Dünyada Doğal Kaynak-Ekonomi İlişkisi

-Kalkınma modellerini öncelikle öz kaynaklarına dayandıran ve eksiklerini dış kaynaklarla destekleyebilen ülkeler, kalkınma sürecini istikrarlı ve güvenli bir şekilde aşabilmiştir.

-Üretim ve kalkınma sürecinde ham madde ve enerji ihtiyacını karşılayan kaynakların yanı sıra sermaye, çeşitli makineler, bilgi, iş gücü ve Ar-Ge çalışmalarının da büyük önemi vardır.

Hem gelişmiş hem doğal kaynak zengini; ABD, Kanada, Rusya ve Güney Afrika gibi gelişmiş ülkelerin **mevcut kaynaklarını bilinçli bir şekilde** kullandığı görülebilir.

Katar, Bahreyn, Kuveyt ve BAE gibi bazı körfez ülkeleri sadece petrol ve doğal gaz ihraç ederek kalkınmaktadır.

Doğal kaynak var ama sermaye ve Teknoloji yok; Nijerya, Türkmenistan, Venezuela, Irak, İran ve Cezayir gibi ülkeler, kaynakları işlemeden veya yarı işlenmiş şekilde ihraç etmektedir

Hem Doğal kaynak sınırlı hem de Teknoloji ve sermaye yok; Moğolistan ve bazı Afrika ülkeleri.

Doğal kaynak yok Sermaye ve Teknoloji var; İsviçre, Japonya, Güney Kore, Tayvan, Hong Kong ve Singapur.

4. TÜRKİYE'DE EKONOMİ

TÜRKİYE'NİN EKONOMİ POLİTİKALARI

Ekonomi politikası, devletlerin belli ekonomik hedeflere ulaşabilmek için kararlar alması ve bu doğrultuda uygulamalar yapmasıdır.

Ekonomi politikaları sayesinde;

- İstihdamı ve üretimi artırma
- Fiyat istikrarı sağlama
- Ödeme dengesini iyileştirme
- Dengeli bir gelir dağılımı sağlamayı hedefler.

1923-1929 Dönemi

İzmir İktisat Kongresi toplandı, Yeni kurulacak devletin ekonomik yapısının "**milliyetçi ve liberal**" özellikte olması fikri benimsenmiştir.

- Devlet desteğiyle özel sektöre geçişi önemseyen ve dışa açık bir görüntü sergileyen yapıdadır.
- 1925 yılında aşar vergisi kaldırılmış
- 1926 yılında da tarımda makineleşmenin sağlanması için teşvikler verilmiş
- Ziraat Bankası vasıtasıyla çiftçilere kredi imkânı sağlanmış
- 1927 yılında Teşviki Sanayi Kanunu ve Gümrük Kanunu çıkarılmıştır.

!!! 1929 EKONOMİK KRİZ'den **devletçilik politikası** uygulanmaya başlanmış, yabancı rekabete karşı korunmak için yüksek gümrük vergileri konulmuştur.

1930-1950 Dönemi

- Devletçi ekonomi politikaları uygulanmış
- 1931 Merkez bankası
- 1932' de sanayi kredi bankası

- 1933 yılında Sümerbank kurulmuş
- 1933 yılında devletçilik yoluyla sanayileşme politikasına geçilmiş
- Planlı sanayileşmeyi sağlamak için 1933-1937 / 1938-1942 yılları arasında I. II. Beş Yıllı Sanayi planları hazırlanmış(**Fakat II. Dünya Savaşı nedeniyle bu plan gerçekleştirilememiştir.**)

1950-1960 Dönemi

- **Liberal** kalkınma planı uygulanmış
- Devletin sanayiye yatırımları azalmıştır.
- Tarıma, Ulaşım ve Alt yapıya önem verilmiştir.

1960-1980 Dönemi

- Planlı kalkınma dönemine geçildi. Devlet Planlama Teşkilatı(DPT) kuruldu.(1960)
- Beş Yıllık Kalkınma Planları(1963-2018)
- İlk plan 1963 - 1967 yılları arasında uygulanmıştır.
- Günümüze kadar 10 tane kalkınma planı hazırlanmış ve son plan da 2014-2018 yıllarını kapsamıştır.

Kalkınma planları ile;

- © Ekonominin sektörel dağılımı,
- © İthalat, ihracat, yatırımlar,
- © Kamu harcamalarını önceden belirlenen hedefler doğrultusunda gerçekleştirilmektedir.

1980'den Sonraki Dönem

- Türkiye, daha fazla dışa açılma ve küresel ekonomiyle bütünleşebilme
- 24 Ocak Kararları olarak bilinen ihracata dayalı sanayi stratejisi düzenlemeleri uygulamaya konulmuştur. **Buna göre; Türkiye ekonomisi, dışa kapalı bir ekonomi model yerine dışa açık, küresel ekonomiye uyum sağlayabilen serbest ekonomi modeline geçmiştir.**
- İhracata dayalı ekonomik büyüme planlaması yapıldı.
- Özel sektör desteklendi.
- Sanayi ve ticaretin geliştiği bu dönemde bütçe açığı giderek artmıştır.
- 1990'lı yıllarda küresel ekonomide yaşanan durgunluk, Körfez Savaşı (1990-1991), Türkiye'deki yüksek enflasyon oranları ülkedeki ekonomik dengeleri olumsuz etkilemiştir.
- Türkiye, artan dış borçlar nedeniyle 1994 yılında Uluslararası Para Fonu IMF'den borç almak zorunda kalmıştır.
- 1994 yılındaki kriz ve beş yıl sonrasında yaşanan depremler (17 Ağustos 1999 Gölcük ve 12 Kasım 1999 Düzce depremleri) Türkiye ekonomisini derinden sarsmıştır.

Türkiye'de mekânsal farklılıklara yönelik uygulamalar ve teşvik politikaları

Gelişmişlik düzeyinin bölgeler arasında farklı olması, bu bölgelerin çok sayıda göç almasına ve nüfusun ülke genelinde dengesiz dağılmasına neden olmuştur. Bu nedenle geri kalmış bölgelere yatırım yapmak amacıyla teşvik politikası uygulanır.

Teşvik uygulamalarında;

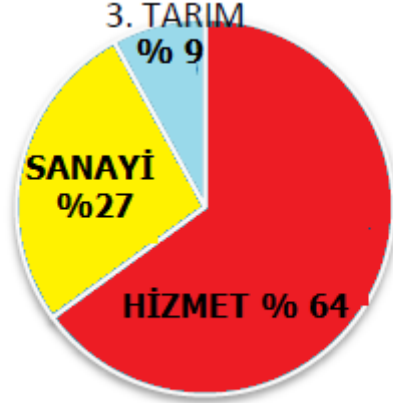
- Vergi indirimi
- Arsa temini
- Ucuz enerji Araç gereç temini
- Gümrük vergisi indirimi gibi kolaylıklar sağlanır.

Mekânsal gelişim farklılıklarını azaltmak amacıyla bölgesel kalkınma projeleri uygulanmaktadır.

Güneşdoğu Anadolu Projesi'dir (GAP), Zonguldak-Bartın-Karabük Projesi (ZBK), Konya Ovası Projesi (KOP), Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi (YHG), Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) ve Doğu Anadolu Projesi (DAP) de bölgesel kalkınma projeleri içerisinde yer almaktadır.

TÜRKİYE EKONOMİSİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI

Ülke ekonomileri tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinden oluşmaktadır. Ekonominin sektörel dağılımına baktığımız zaman ülkenin gelişmişliği hakkında yorum yapılabilir. Gelişmiş ülkelerde Hizmet fazla iken, Gelişmiş ülkelerde Tarım ön plandadır. Türkiye cumhuriyetin ilk yıllarına tarım ön planda iken günümüzde Hizmet ön plandadır.

Türkiye Ekonomisinin sektörel Dağılımı

TÜRKİYE'DE TARIM

Tarımsal faaliyetler; topraktan elde edilen tarım ürünlerinin yanı sıra hayvancılık, ormancılık ve balıkçılık faaliyetlerini de kapsamaktadır.

Tarla arazisi	25,2
Bağ bahçe arazisi	5,5
Çayır ve mera arazisi	18,6
Orman arazisi	27,0
Diğer	23,7

Türkiye'de Araziden Yararlanma Şekilleri ve Oranları

Tarım İşleme Metodları

İntansif (Modern-Yoğun) Tarım Metodu: Nüfusa göre ekili dikili alanların sınırlı olduğu ülkelerde uygulanır. Birim alandan alınan verim çok yüksektir. Ör. Hollanda, Danimarka, Japonya, İsveç ve İsrail gibi ülkelerde bu tür tarım metodu uygulanmaktadır. Yurdumuzda ise Akdeniz ve Ege Bölgelerinde uygulanan seracılık faaliyetleri intansif tarım metoduna örnektir.

Ekstansif (ilkel-Kaba-Yaygın) Tarım Metodu: Nüfusa göre tarım alanlarının fazla olduğu ülkelerde uygulanan tarım metodudur. Birim alandan alınan verim düşüktür. Üretim miktarında iklimin etkisi vardır. Yurdumuzda uygulanan tarım metodu genelde bu şekildedir.

Nadas Tarım Metodu: Verimi en düşük tarım metodudur. Tamamen iklime bağlılık gösterir. Yağışın az, sulamanın yetersiz olduğu alanlarda uygulanır. Türkiye'de nadas tarımının en fazla uygulandığı bölge İç Anadolu Bölgesidir. Nadas olayı en az Karadeniz bölgesinde uygulanır. Nadas, toprağın su ve mineral kazanmasını sağlamak amacıyla boş bırakılmasıdır.

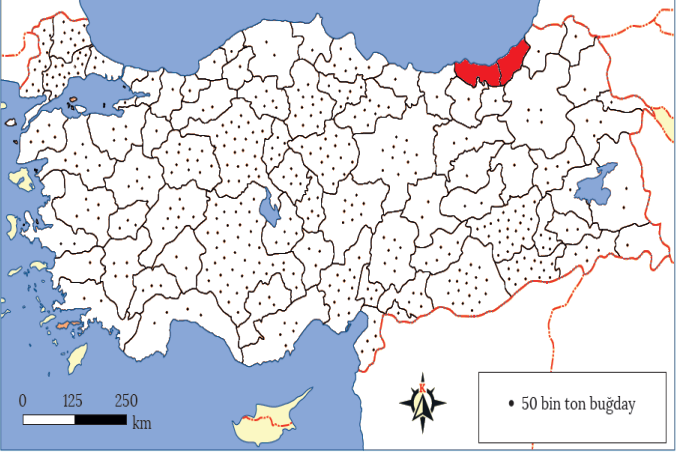
Plantasyon Tarım Metodu: Tropikal kuşakta ticari amaçla çok geniş alanlarda bir veya bir kaç çeşit ürün yetiştirmeye dayalı tarım metodudur. Ör: Brezilya'da; çay, kahve ve muz, Seylan (Sri Lanka)'da; çay , Malezya'da; kauçuk gibi

- Ülkemizde tarımın en büyük sıkıntısı sulamadır.

Tarımı etkileyen faktörler

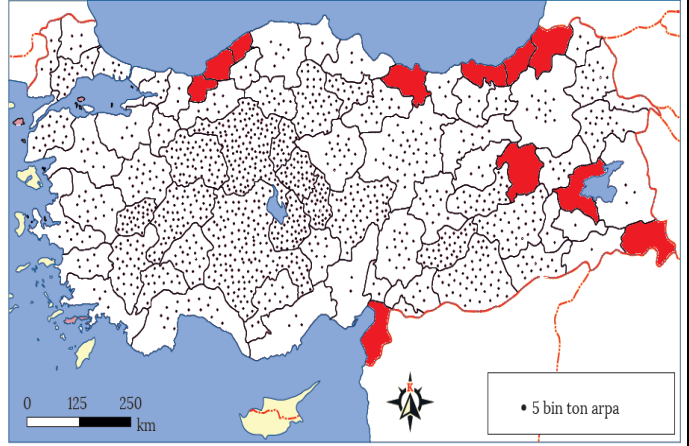
<p>İklim</p> <ul style="list-style-type: none"> -Türkiye’de yarı kurak iklim koşullarının görülmesi tarımsal üretimde sulamaya duyulan ihtiyacı artırmıştır. -Ülkemizde görülen iklim çeşitliliği, Tarımsal üretimin de çeşitlenmesini sağlamıştır. 	<p>Yeryüzü şekilleri</p> <ul style="list-style-type: none"> -Arazisinin dağlık ve eğimli olması, engebeli olması nedeniyle tarım alanları küçük ve parçalıdır. -Yükselti arttıkça tarımın yerini hayvancılık faaliyetleri almaktadır. -Türkiye’de alüvyal toprakların bulunduğu Ovalar tarım için en elverişli alanlardır.
<p>Toprak bakımı</p> <ul style="list-style-type: none"> -Tarım arazilerinde bir önceki yıla ait bitki atıklarının temizlenmesi -Toprağın sürülerek havalandırılması, -Üretime zarar verecek taş parçacıklarının temizlenmesi 	<p>Gübreleme</p> <ul style="list-style-type: none"> -Toprağın sürekli işlenmesi topraktaki besin maddelerinin azalmasına ve verimsizleşmeye neden olur. -Gübreleme yöntemiyle toprakta azalan besin maddeleri tekrar toprağa kazandırılarak verim anlamında ciddi bir artış sağlanabilmektedir -Kimyasal gübre yerine organik gübre tercih edilmesi
<p>İslah etme</p> <p>Bitki türleri ile hayvan ırklarından daha yüksek verim elde etmek için yapılması gereken teknik çalışmalardır.</p> <p>Manisa İslah İstasyonu, İzmir Zeytincilik Araştırma Enstitüsü, Bursa Karacabey Harası Sığır ve Koyun İslah İstasyonu Ceylanpınar(Tigem)</p>	<p>Zirai ilaçlama</p> <p>Aşırı olmamak kaydıyla tarım alanlarındaki zararlı otların gelişmesi ve haşerelerin çoğalması önlenmektedir.</p>
<p>Tarımda makineleşme</p> <ul style="list-style-type: none"> -Toprakların zamanında işlenerek verimin artırılması -Tarımda makineleşmeye bağlı olarak çayır ve meraların bir bölümünün tarım alanına çevrilmesi, tarım arazilerini genişletirken hayvancılığı olumsuz etkilemektedir. İnsan ve hayvan gücüne duyulan ihtiyacın azaldı. <p>(Doğu Karadeniz hariç)</p>	<p>Tarımı destekleyen kuruluşlar</p> <p>Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Ziraat Bankası ile Tarım Kredi ve Tarım Satış kooperatifleri</p> <ul style="list-style-type: none"> -Çiftçilerin ürettiği tarım ürünlerini uygun fiyatlarla alarak işledikten sonra tüketiciye uygun fiyatlarla satan Kuruluşlar; Antbirlik, Çaykur, Çukobirlik, Fiskobirlik, Toprak Mahsulleri Ofisi, Tariş,

Buğday, mısır, çeltik (pirinç), arpa, yulaf, darı ve kuş yemi gibi tarım ürünlerine **tahıl** (hububat) denir. Ülkemizde yayılım alanının çok geniş olması yarı kurak iklime sahip olmamızdır.

<p>Buğday</p> <ul style="list-style-type: none"> -Un hâline getirilmesiyle; ekmek bulgur, makarna, irmik, bisküvi sanayinde ve hayvan yemi olarak kullanılır. -Karasal ve step iklim bölgelerinde yetişir. Yağışlı olmasından dolayı Doğu Karadeniz’de yetişmez. -Delta ovalarında Daha yüksek gelir getiren ürünler yetiştiği için buğday ekim alanı daralmıştır. -Konya, Diyarbakır, Şanlıurfa, Ankara, Tekirdağ, Mardin, Edirne, Adana ve Kırklareli’nde yetişir. - İklim koşullarına bağlı olarak yıllara göre dalgalanmalar yaşanır. 	
---	--

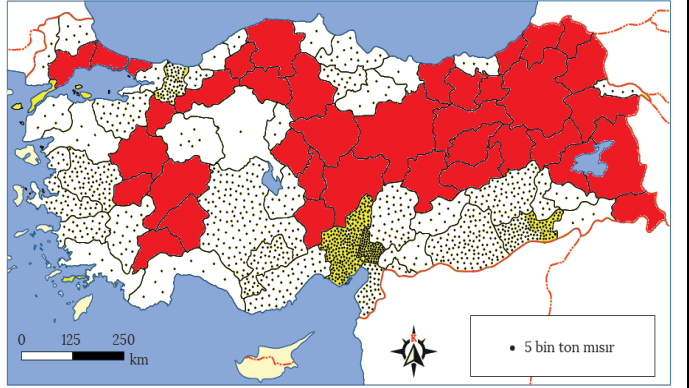
Arpa

- Buğdaydan sonra en çok yetiştirilen tahıl ürünüdür.
- Yetiştirme şartları buğdaya benzer
- Buğdaydan daha erken olgunlaşan arpa soğuk ve sıcaklığa karşı daha dayanıklıdır
- Ekmek, irmik, çorba ve hamur işleri yapılmaktadır.
- Günümüzde arpa en çok hayvan yemi olarak(%90) ve bira sanayisinde
- Konya, Ankara, Şanlıurfa, Afyon, Aksaray ve Kayseri'dir

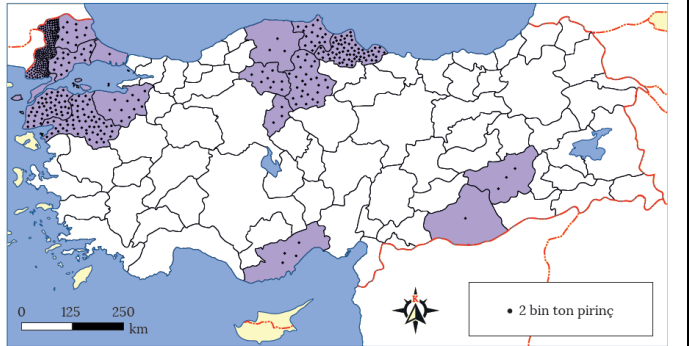
Mısır

- Beslenme, hayvan yemi ve endüstride ham madde, mısırın sap ve yapraklarından hayvan yemi üretimi, kâğıt yapımı ve küçük çapta hasır el işlerinde yararlanılır.
- Üretim miktarına paralel olarak yem, yağ ve tatlandırıcı sektörü ile biyoyakıt-biyoetanol üretimindeki kullanımı da artmaktadır.
- Karadeniz-Yağışa bağlı diğer bölgelerde sulama yöntemi ile Türkiye'de önceleri Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz kıyılarında önemli ölçüde birinci ürün olarak ekimi yapılırdı.
- Son yıllarda özellikle Çukurova, Amik Ovası, Güneydoğu ve Kıyı Ege'de ikinci ürün olarak yetiştirilmektedir.

Çeltik(Pirinç)

- Su içinde çimlenir ve ekiminden hasat dönemine kadar su içinde yetişir.
- Akarsu boyları ile vadi tabanlarında yoğunlaşmıştır.
- Üretim yapılan alanlarda ortaya çıkan sivrisinekler, sıtma hastalığına yol açabildiğinden devlet kontrolündedir.
- Edirne %41, Samsun %14, Balıkesir %12, Çanakkale %9 ve Çorum %6'lık bir paya sahiptir. 5 ilin üretimleri toplam üretimin %82'sini oluşturmaktadır. Sinop, Tekirdağ, Kırklareli, Bursa, Çankırı, Diyarbakır ve Mersin gibi illerde yetişir. İthal edilir.

Baklagiller(Nohut, Fasulye, Mercimek)

Havanın serbest azotunu bağlayarak toprağın organik azotça zenginleşmesini sağlar.
Nohut (Antalya, Uşak), fasulye (Konya, Karaman), mercimek (Diyarbakır, Yozgat) yetişir.

TÜTÜN

Denizli, Manisa, Adıyaman, Samsun ve Uşak
Devlet kontrolündedir Kaliteyi korumak için.

PAMUK

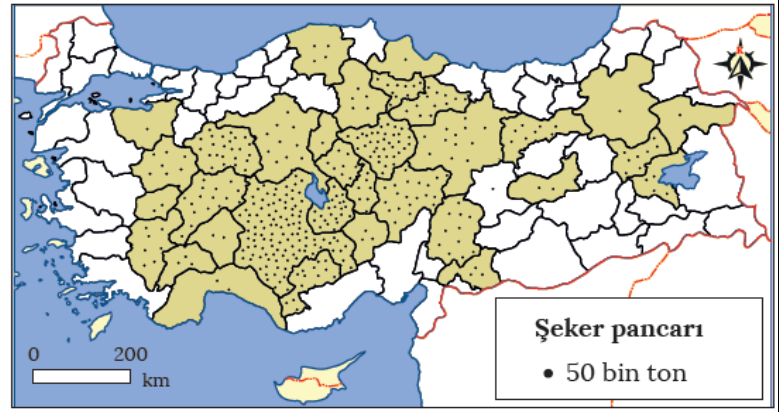
-İşlenmesi yönüyle çirçir sanayisinin, lifi ile tekstil sanayisinin, çekirdeği ile yağ ve yem sanayisinin, linteri ile de kağıt sanayisinin ham maddesidir.

-Pamuk çekirdeğinden elde edilen yağ, petrole alternatif olan ve günden güne artan biodizel üretiminde ham madde olarak kullanılmaktadır.

-GAP sayesinde ŞANLIURFA pamuk üretiminde ilk sıradadır.

Şeker pancarı

-İlk şeker fabrikası 1926 yılında Alpulu'da (Kırklareli) kurulmuştur.
-Sulanabilen her yerde yetişir. Ancak kıyı kesimlerinde yüksek gelir getiren ürünler yetişir.
-Kolay bozulduğu için fabrikalar hammaddeye yakın kurulmuştur.
-Şeker fabrikalarının çevresinde Besi hayvancılığı gelişmiştir. (Küspe ve Melas hayvan yemi)

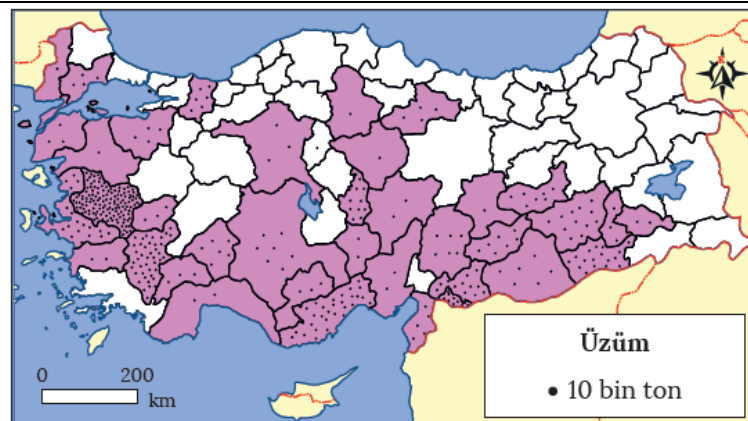
Çay

-Doğu Karadeniz'de(Rize, Trabzon, Artvin, Giresun, Ordu) Yetiştir.
-Kolay bozulduğu için fabrikalar hammaddeye yakın kurulur.
-Bol yağış isteyen çay, Kireçsiz toprakları sever.

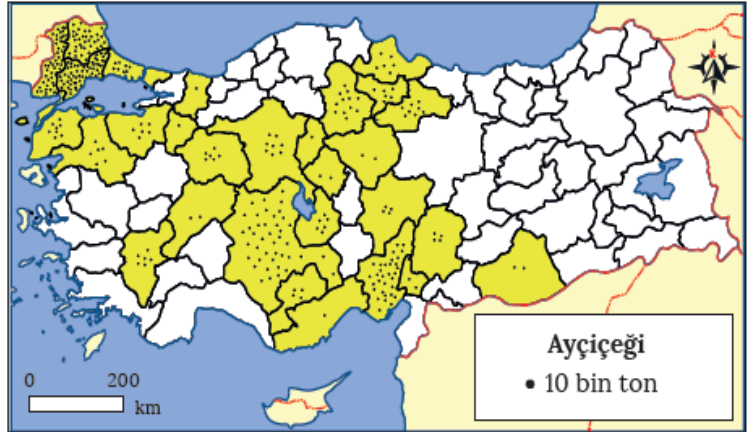
Üzüm

-Ülkemizde yetişen en yaygın ürünlerdendir.
-Manisa, Denizli 'de yetişir.
-Türkiye'de üretilen üzümlerden kurutulularak, sofralık, sirke, pekmez, pestil yapılır.Geri kalanı alkollü içki sanayisinde tüketilmektedir.

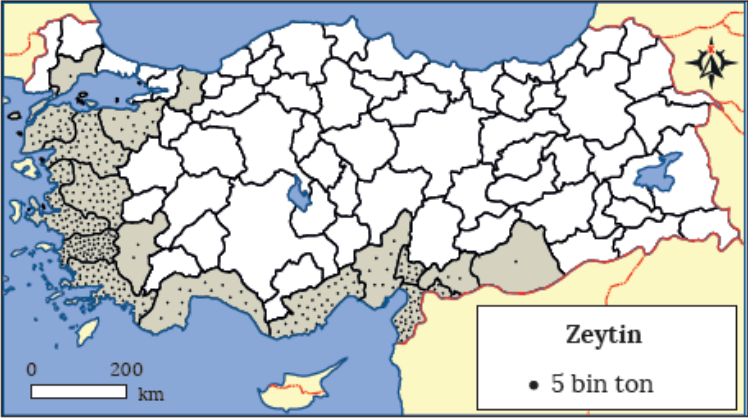
Ayçiçeği

-Yağ sanayisinin hammaddesidir. Bitkisel yağ üretiminin % 50'sini karşılar.
-Tekirdağ ve Edirne yaygın şekilde yetiştirilir.

Zeytin

-Akdeniz ikliminde yetişir.
-Sofralık ve yağ üretiminde kullanılır.
- Aydın, İzmir, Muğla, Balıkesir, Bursa, Manisa, Çanakkale, Gaziantep ve Mersin zeytin üretiminde ön plana çıkan illerdir.

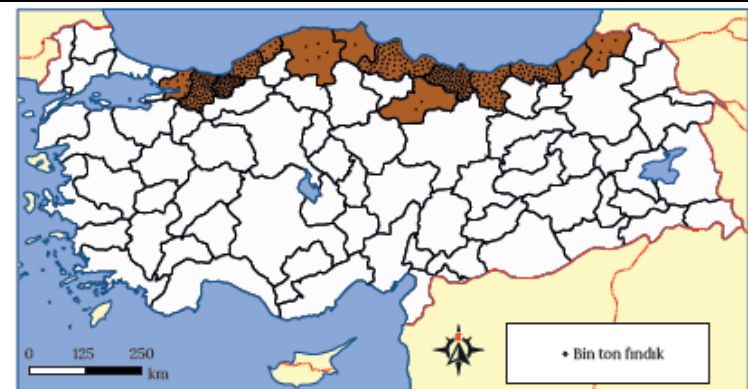
Yer fıstığı

-Çerezlik tüketimde, yağı bisküvi, pasta, gevrek, şekerleme yapımında; küspesi hayvan yemi olarak veya suni tahta yapımında kullanılmaktadır.
-Adana, Osmaniye ve Kadirli olmak üzere Akdeniz ve Ege kıyılarında üretilmektedir

Fındık

-Karadeniz ikliminde yetişir.
-Ordu, Giresun, Sakarya, Düzce, Samsun ve Trabzon'da yetişir.
- Yemiş, pastacılık, helvacılık, tatlıcılık, çikolata endüstrisinde kullanılır.

Soya fasulyesi; Akdeniz kıyı kuşağında yetişir. Gıda maddesi, hayvan yemi ve sanayide ham madde olarak değerlendirilmektedir Biodizel yakıt olarak kullanılır.

🕒 Türkiye'de **keten, kenevir, haşhaş, pirinç, tütün** gibi tarım ürünleri devlet kontrollüdedir.

Organik tarım; insan sağlığına ve çevreye zarar vermeyen, üretimde kimyasal girdi kullanılmayan, üretimden tüketime kadar her aşaması kontrollü ve sertifikalı olan tarımsal üretim biçimidir. Bu yöntem; hava, su gibi yaşamsal kaynaklarla birlikte doğadaki dengenin korunmasını da amaçlayan bir üretim şeklidir.

Seracılık; Tarım ürünlerinin cam, plastik veya fiberglastan yapılmış, zemini üretime elverişli hâle getirilmiş özel mekânlarda yetiştirilmesidir. Seracılık Antalya, Mersin ve Adana' da yapılır.

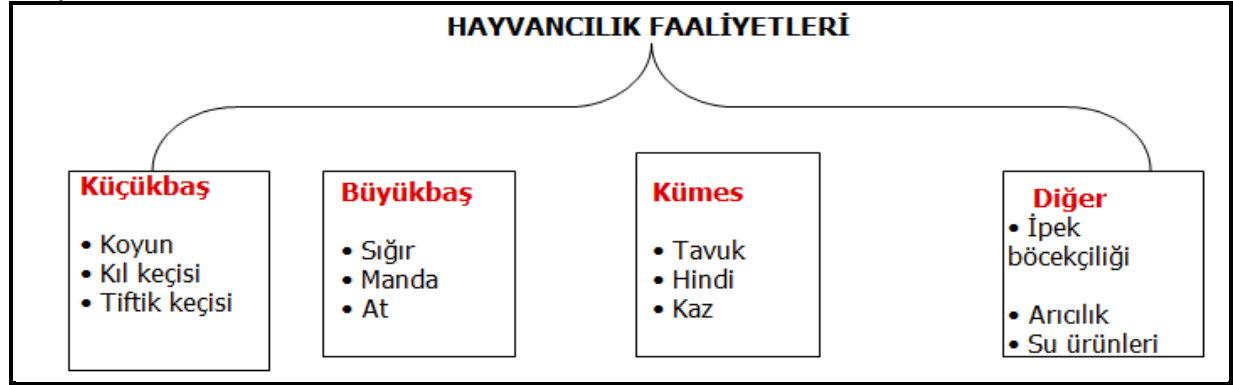

Şanlıurfa'daki(Karaali) 230 dönümlük jeotermal seradan Avrupa'ya ihracat yapılmaktadır.

Türkiye'de Hayvancılık

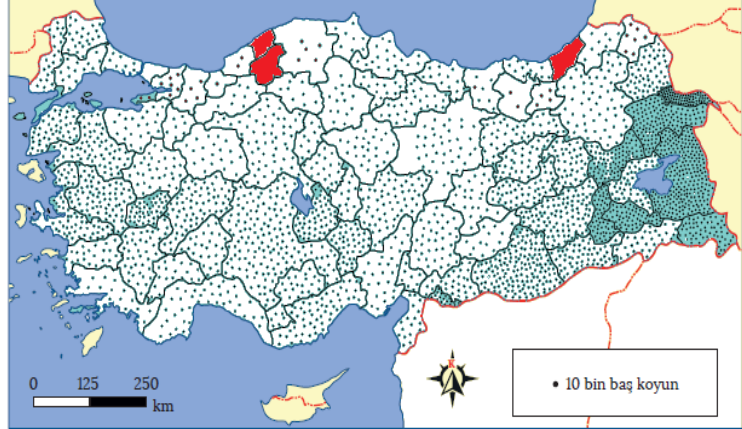
Mera (otlak) hayvancılığı; Meralarda otlatılan hayvanların ahır veya ağıllarda kaba yemle beslenmesidir.

Besi(Ahır) hayvancılığı; Ahırlarda genellikle yapay yemlerin kullanılmasıyla yürütülen hayvancılık faaliyetidir.

Koyun

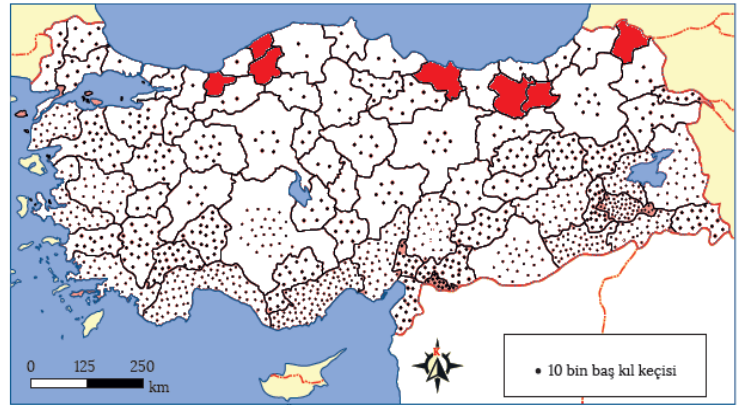
-Step(Bozkır) iklim bölgelerinde yaygındır.(İç Anadolu)
-Et ve süt verimi düşüktür.
-Merinos, Dağlıç, Mor karaman gibi türleri vardır.

Keçi

-Kıl keçisi; Toroslar gibi dağlık ve engebeli alanlarda yaygın olarak görülmektedir.
- Devlet, ormanlara verdiği zarar nedeniyle kıl keçisinin sayısını azaltmaya yönelik bir politika izlemektedir.

Tiftik (Ankara) keçisi; Ankara olmak üzere İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da yetiştiriciliği yapılmaktadır.

Büyükbaş hayvancılık

-Yazların serin ve yağışlı geçtiği, çayır bitki örtüsünün yaygın olduğu Kuzeydoğu Anadolu(Erzurum-Kars) yetiştiriciliği yapılır.

-Nüfusun yoğun olduğu Marmara, Ege, Akdeniz ve İç Anadolu'da ise sığır yetiştiriciliği ahır hayvancılığı yapılır.
-Et ve süt verimi yüksektir.

Arıcılık

-Bal, bal mumu, arı sütü, arı zehiri, polen, propolis elde edilir.
- Arılar, tarımı yapılan bitkilerde tozlaşmayı sağlayarak doğadaki dengenin korunması ve tarımsal verimin artmasında rol oynarlar.
- Bitlis, Hakkâri, Rize, Ordu, Ankara, Muğla, Erzurum ve Konya gibi illerde yapılır.
-Son yıllarda Çevre kirliliğinin artması ve sanayi faaliyetleri arıcılığı olumsuz etkilemiştir.

İpek böcekçiliği

-Dut Ağacıyla paralellik gösterir.
-Kozabirlik, ipek böceği tohumunu Türkiye'de üreten tek kuruluş olup ücretsiz dağıtır.
-Son yıllarda yapay ipek üretiminin artmasına bağlı olarak ipek böceği yetiştiriciliği azalmıştır.
- Diyarbakır, Şanlıurfa, Antalya ve Bursa ipek böcekçiliğinin en fazla yapıldığı yerlerdir.

Kümes hayvancılığı

-Modern çiftliklerde ticari amaçla yapılmaktadır.
-Büyük şehirlerin etrafında modern kümes hayvancılığı yapılır. Çünkü Nüfus çok fazladır.
-Bolu, Sakarya, Balıkesir ve Manisa tavuk yetiştiriciliğinin en fazla olduğu yerlerdir.

Su ürünleri

Başlıca su ürünleri; balık, midye, istakoz ve süngerdir.
Türkiye'de en fazla balık avcılığı Karadeniz(Oksijen fazla), boğazlar(Göç yolu) ve Marmara Denizi'nde yapılmaktadır. Ege ve Akdeniz'de de balıkçılık yapılır. (**Kıyı balıkçılığı**)

Tatlı su balıkçılığı; Akarsu, tatlı su gölleri ve baraj göllerinde yapılan balıkçılık faaliyetidir. Eğirdir, Beyşehir, Çıldır, İznik ve Ulubat gölleri gibi..

Kültür balıkçılığı; Özel olarak düzenlenmiş havuzlarda bilimsel yöntemlerle ve ticari amaçla balık üretme işlemidir.

Kırsal Nüfusun Türkiye Nüfusu İçindeki Payı: Kırsal nüfus sürekli azalmıştır.

Tarımsal İş Gücünün Ekonomik Etkinlik Alanlarındaki Yeri: Tarımsal iş gücü azalmıştır.

Tarımın Ülke Gayrisafi Millî Hasılasındaki Yeri: Bir ülkede bir yıl boyunca ulusal kaynaklardan elde edilen mal ve hizmetlerin piyasa fiyatlarına göre hesaplanan toplam değerine **gayrisafi millî hasıla** (GSMH) denir. Nedeni; Sanayi ve hizmet sektörünün gelişmesidir. Giderek azalmaktadır.

Dış Ticaret Gelirlerinde Tarımın Yeri: Giderek azalmaktadır.

TÜRKİYE'DE MADENLER VE ENERJİ KAYNAKLARI

Yer kabuğunun derinliklerinde bulunan ve ekonomik değer taşıyan minerallere **maden**

Maden yatağında bulunan ve henüz işlenmemiş toplam maden miktarına **rezerv**

Maden yatağından çıkarılan taş ve toprakla karışık maden miktarına **tuvenan**,

Mineral maddenin taş ve topraktan ayrıldıktan sonra elde edilen net Maden miktarına da **tenör** denir.

Türkiye, yer altı kaynaklarının çeşitliliği bakımından zengin Olmasının nedenleri; ülke arazisinin oluşumu ve şekillenmesinde volkanizma ve dağ oluşumu hareketlerinin etkili olmasıdır.

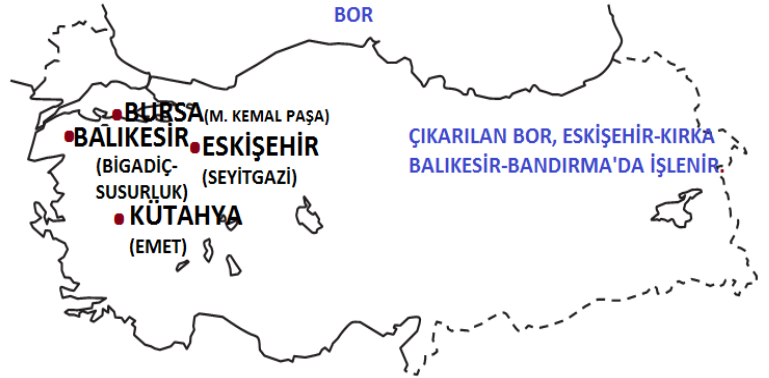
Maden açısından zenginiz ama maden yatakları dağınık ve parçalıdır.

1935 yılında Etibank ile Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünün (MTA) kurulması ile madencilik faaliyetleri başlamıştır.

Metalik	MADENLER	Metal Dışı
<ul style="list-style-type: none"> ● Demir ● Krom ● Bakır ● Boksit ● Manganez ● Kurşun ve Çinko ● Cıva ● Antimon		<ul style="list-style-type: none"> ● Bor mineralleri ● Fosfat ● Tuz ● Kükürt ● Barit ● Asbest ● Mermer ● Zımpara taşı ● Lüle taşı ● Oltu taşı

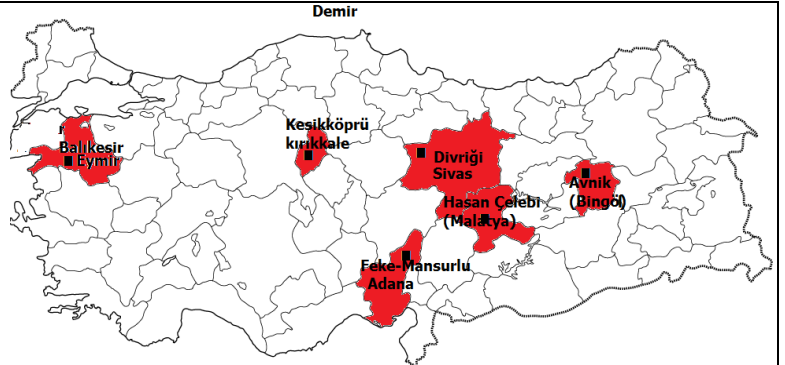
Bor mineralleri

-Eski göl tabanlarında oluşmuş tortul depolar içerisinde bulunur.
-Roket ve jet yakıtları, enerji üretimi, cam, cam yünü, porselen, hijyen ve temizlik ürünleri, fotoğrafçılık, çimento, ilaç ve boya sanayisinde kullanılır.
-Dünyadaki toplam rezervin yaklaşık %72'sini ülkemizdedir.
-Kırka(Eskişehir), Bigadiç (Balıkesir), Kestelek (Bursa), Emet (Kütahya)

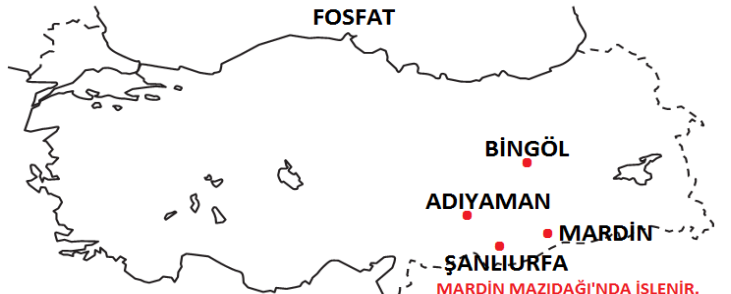

Demir

-Demir-çelik sanayisinin ham maddesi
-Otomotiv, g emi gövdesi, İnşaat
- Divriği (Sivas), Hasançelebi (Malatya), Avnik (Bingöl), Feka Mansurlu (Adana) Kesikköprü'de (Kırıkkale)
- İhtiyaç duyulan demir cevheri, üretimi karşılamadığından demirin büyük bölümü demir cevheri ve hurda demir ithalatı yapılır.

<p>Bakır</p> <p>-Geçmişte süs eşyası ve silah yapımında -Günümüzde, elektrik santrallerinde ve kablo yapımında, elektrik-elektronik sanayisi, kaynak işleri, kimya sanayisi, kuyumculuk, boya sanayisi ve turistik eşya yapımında kullanılır. -Murgul (Artvin), Çayeli (Rize), Küre (Kastamonu), Maden'de (Elâzığ) Çıkarılır.</p>	<p>BAKIR</p>
<p>Krom</p> <p>-Demir-çelik sanayisinin önemli bir hammaddesi, Metalurji sanayisinde paslanmaz çelik yapımında(silah endüstrisi) -mermi, deniz altı, gemi, uçak, top ve silahlarda, uçak ve gemi sanayilerinde, kimya endüstrisi, boya ham maddesi, metal kaplama, deri tabaklama, boya maddeleri (pigment), seramikler, parlaticı gereçler ve organik sentetiklerde kullanılır.</p>	<p>KROM</p> <p>Guleman(Elazığ), Sivas-Erzincan-Kop Dağı, Fethiye-Köyceğiz-Denizli, Mersin-Adana-Kayseri Bursa-Kütahya-Eskişehir, İskenderun-Gaziantep bölgelerinde çıkarılır.</p>
<p>Boksit(Alüminyum)</p> <p>-Hafif ve dayanıklı olduğundan uçak sanayisinde, otomobil, ev eşyaları ve elektrik malzemeleri, elektrik-elektronik sanayisinde, konserve ve ambalaj sanayisinde, izolasyon malzemeleri ve inşaat sektöründe -Seydişehir (Konya), Kokaksu (Zonguldak) ve Payas'ta (Antakya) Çıkarılır.</p>	<p>BOKSİT</p>
<p>Kurşun</p> <p>-Akü imalatı, Yer altı haberleşme kablolarının izolasyonu, benzin içindeki oktanın ayarlanması, renkli televizyon tüpleri ile mühimmat yapımı</p> <p>Çinko</p> <p>- galvanizlemede kullanılır. Balya (Balıkesir), Yenice (Çanakkale), Keban (Elazığ), Bolkar Dağları, Zamantı (Kayseri), Akdağmadeni(Yozgat) ve Doğu Karadeniz' de çıkarılır.</p>	<p>KURŞUN-ÇİNKO</p>

<p>Manganez -Diğer madenlerle birlikte bulunur.</p> <p>-Demir-çelik sanayisinde çeliği sertleştirerek sert ve dayanıklı sanayi çeliği üretimi ile kimya sanayisinde kullanılır.</p> <p>-Tavas'ta (Denizli)</p>	
<p>Barit -Sondaj sektöründe kullanılır. -boyaların yapımı, cam sanayisi, lastik sanayisi, seramik sanayisinde seramik cilası, X ışınlarını zararsız hâle getirme özelliğinden dolayı röntgen çekimlerine kullanılır.</p> <p>-Alanya ve Gazipaşa (Antalya), Elbistan (Kahramanmaraş), Muş Çanakkale, Eskişehir, Giresun</p>	
<p>Fosfat -%85'i gübre olarak %15'i de yem, gıda, deterjan, alaşım metalürjisi, kâğıt, kibrit, harp ve kimya sanayilerinde kullanılmaktadır.</p> <p>-Mazıdağı(Mardin), Adıyaman, Bingöl, Şanlıurfa Bitlis'te çıkarılır.</p>	
<p>Tuz -Kaya tuzu yatakları, III. Jeolojik Zaman'da kapalı göl havzalarındaki suların buharlaşması sonucu oluşmuştur. -İnsan gıdası, hayvan beslenmesi, dericilik, konservecilik, kimya sanayisi ve buzlanmaya karşı kara yollarının tuzlanmasında kullanılır. -Tuzun %28'i Çamaltı (İzmir) –Deniz %64'ü Tuz, Seyfe, Palas Göllerinden Çankırı, Gülşehir (Nevşehir), Yerköy (Yozgat) ve Tuzluca'da (Iğdır)-Kayatuzu</p>	

<p>Antimon -paslanmaz metal sanayisi, Matbaacılık, ilaç, cam ve seramik sanayisi - Balıkesir, Tokat, Kütahya, İzmir, Bilecik ve Niğde</p>	<p>Cıva(Sıvı) -Aynaların sırlanmasında, altın ve gümüş üretiminde, termometre sıvısı olarak barometre, pillerin, elektrotların, dişler için amalgamın (cıvalı alaşım) yapımında, katalizör olarak ve böcek öldürücü ilaçların yapımında -İzmir(Ödemiş) Konya(Sarayönü)</p>	<p>Feldspat Cam, seramik, kaynak elektrotları ve boya sanayisi Manisa(Demirci), Kütahya(Simav) Aydın(Çine) Muğla(Milas)</p>	<p>Lüle (Eskişehir) Süs eşyaları Taki ve pipo</p> <p>Oltu(Erzurum) Süs eşyaları ve tespih</p> <p>Asbest(Amyant) İtfaiyeci elbiseleri, Otomobillerin fren balataları ve çatı malzemesi olan eternit Bursa, İskenderun, Erzincan, İzmir, Muğla ve Sivas</p>	<p>Mermer Marmara Adası (Balıkesir) Bursa Bilecik Muğla Afyon Burdur Denizli</p>
--	---	--	--	---

ENERJİ KAYNAKLARI

YENİLENEMEYEN

- Taş kömürü
- Linyit
- Petrol
- Doğal gaz
- Nükleer enerji

YENİLENEBİLİR (Alternatif)

- Hidroelektrik
- Güneş enerjisi
- Rüzgâr enerjisi
- Jeotermal enerji
- Biyokütle enerjisi

ENERJİ KAYNAĞI	KULLANIM ALANI	ÇIKARILDIĞI YER	İŞLETİLDİĞİ YER
Taşkömürü(Paleozoik) I.Zaman	Demir-çelik sanayisi Enerji üretimi	Zonguldak Bartın	Karabük(Kardemir) Ereğli(Erdemir) Çatal ağızı termik santral
Linyit(Tersiyer) III. Zaman	Enerji üretimi(Termik santral) Sanayi Evlerin ısıtılmasında	Elbistan(Kahramanmaraş), Soma (Manisa), Tunçbilek, Seyitömer, Tavşanlı (Kütahya), Çan (Çanakkale), Yatağan (Muğla), Çeltek (Amasya), Nallıhan, Çayırhan (Ankara), Dodurga (Çorum) ve Aşkale (Erzurum)	Soma (Manisa), Seyitömer ve Tunçbilek (Kütahya), Yatağan, Yeniköy ve Kemerköy(Muğla), Afşin-Elbistan (K.maraş), Çayırhan (Ankara) Orhaneli (Bursa)
Petrol (Tersiyer) İran, Irak, Rusya, Suudi Arabistan, Kazakistan 'dan alınız.	Otomotiv,Plastik ve boya sanayi	Batman, Adıyaman, Siirt, Diyarbakır	Batman Orta Anadolu(Kırıkkale) Aliağa(İzmir), Ataş(Mersin), Tüpraş(İzmit)
Doğal Gaz Rusya İran, Azerbaycan, Cezayir Nijerya'dan alınız.	Isınma, Yakıt,Elektrik üretim(%44)	Mardin(Çamurlu) Kırklareli(Hamitabat)	Hamitabat (Kırklareli) Ambarlı (İstanbul) Ovaakça (Bursa) Elektrik üretilir
Su(Hidroelektrik) Türkiye	Enerji üretim(%25)	Dar ve derin vadiler Akarsu akış hızının fazla olduğu yerler	Atatürk, Keban,Karakaya.. -İklima bağlı
Rüzgâr Gücü	Elektrik üretimi	İstanbul, Aydın, İzmir, Osmaniye, Balıkesir, Hatay, Manisa, Çanakkale	Çeşme (İzmir)'nin Alaçatı
Güneş Enerjisi	Elektrik, sıcak su elde etme ve ısınma otomobillerde	Güney Doğu Anadolu Akdeniz(En fazla)	(Kayseri, Konya, Balıkesir, Denizli, Mersin)
Jeotermal Enerji	Konutların ve seraların ısıtılmasında, Elektrik üretimi	Fay hatları paralellik	Sarayköy(Denizli) Germencik(Aydın)
Nükleer Enerji	Elektrik üretimi	Uranyum ve toryum(Eskişehir)	Mersin-Akkuyu, Sinop

© Türkiye enerjide büyük oranda dışa bağımlıdır. Bu durum özellikle Türkiye'nin dış ticaret açığının büyümesinde en önemli etkindir. Bu nedenle nükleer enerji ve alternatif enerji kaynakları konusunda çalışmalar yürütülmektedir.

TÜRKİYE'DE SANAYİ

Sanayi, farklı ham maddelerin ve yarı işlenmiş ürünlerin fabrikalarda işlenerek kullanılabilir (imal edilmiş) hâle getirilmesi faaliyetidir.

Türkiye'de sanayi faaliyetlerinin dağılımını etkileyen başlıca faktörler;

- **Ham madde,**
- **Enerji kaynakları,**
- **Sermaye,**
- **İş gücü,**
- **Ulaşım**
- **Pazar'dır.**

Ham Madde

Ham Madde bağlı gelişen sanayi kolu	Gelişen bölge
Et ve süt	Kars, Ağrı, Van, Diyarbakır, Şanlıurfa, Edirne, Bolu,
Unlu mamuller	Konya, Eskişehir, Ankara, Karaman, Aksaray
Konserve ve içecek	İstanbul, Balıkesir, Çanakkale, İzmir, Afyon, Aydın, Uşak,
Pamuklu dokuma	Adana, Denizli, Aydın, Gaziantep, Kahramanmaraş
İpekli dokuma	Bursa, İstanbul, Adana,
Petrol rafinerisinde	Batman
Halı, kilim ve battaniye	Hereke, Bünyan, Sivas, Isparta, Uşak, Kula, Gördes, Milas, Gaziantep, Siirt

Enerji Faktörü

Kömürün uzak yerlere taşınması maliyet artırdığı için fabrikalar ham maddeye yakın kurulur.

Demir-çelik(Taş kömürü)	Termik santral(Linyit)	Rüzgâr	Güneş
Karabük -Ereğli	Soma, Yatağan, Afşin-Elbistan	Batı Anadolu	Güney Doğu Akdeniz

Sermaye

Sanayi tesislerinin kuruluşu, üretime hizmet eden araç gereçlerin alımı, ham madde satın alınması ve çalışanlara ait ücretlerin ödenmesi için gerekli olan birikimdir.

Türkiye'de sanayi faaliyetleri, özel sektör ve yabancı ağırlıklı sermaye ile yürütülmektedir.

İş gücü

Ülkemizde ihtiyaç duyulmayan bir alandır. Ama vasıflı iş gücü önem arz eder.

Ulaşım

Karadeniz ve Akdeniz dağların kıyıya paralel uzanması, Doğu Anadolu bölgesinde yükselti ve engebeden dolayı ulaşım gelişmemiştir.

Ülkemizin batı kesimlerinde sanayinin yoğunlaşmasında İstanbul ve İzmir'de önemli limanların varlığı etkili olmuştur.

Demir-çelik	Bakır işleme	Petrol rafinerileri
İskenderun'da (İsdemir)	Samsun	İzmir, Mersin, İzmit

Pazar

Alıcı kitlesinin olmadığı bir yerde sanayinin gelişmesi mümkün değildir. Bursa, İstanbul, İzmir, İzmit, Adana, Ankara....

Organize Sanayi Bölgeleri (OSB)

-Sanayinin uygun görülen alanlarda yapılandırılması

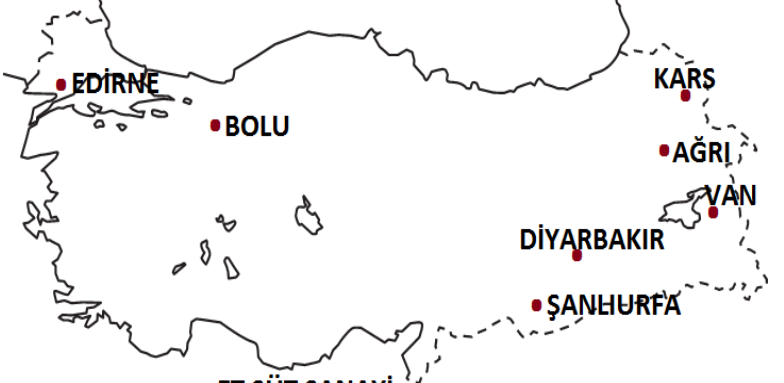

- Düzenli kentleşmenin sağlanması

-Çevre sorunlarının önlenmesi

- İmalat sanayisi türlerinin belirli bir plan dâhilinde yerleştirilmesi ve geliştirilmesini gerçekleştirmek amacıyla organize sanayi bölgeleri kurulmuştur.

GIDA SANAYİSİ

Ham madde ya da pazara yakın kurulur.

<p>Unlu mamuller sanayisi -Un, ekmek, bisküvi ve makarna -İç Anadolu(Konya, Eskişehir, Ankara, Karaman, Aksaray)</p>	 <p>UN VE UNLU MAMULLER</p>
<p>Et ve et ürünleri sanayisi -Konya, İzmir, Erzurum, Balıkesir ve Kars(ET-SÜT) -Konya, İzmir, Erzurum, -Balıkesir ve Kars(deniz ürünleri)</p>	 <p>ET-SÜT SANAYİ ŞEKER FABRİKALARI</p>
<p>Şeker sanayi -Güneydoğu hariç bütün bölgelerimizde vardır. -En yoğun İç Anadolu'dur.</p>	 <p>M.ELGÖREN</p>
<p>Yağ sanayi (Ayçiçeği, zeytin, mısır soya) Ham maddeye yakınlık ön plandadır. Ayçiçeği; Edirne ve Tekirdağ Zeytinyağı; Edremit, Ayvalık Gemlik Margarin; Adana, İzmir ve İstanbul Konserve-İçecek Ege-Akdeniz Çay Rize</p>	 <p>KONSERVE VE İÇECEK SANAYİ</p>

DOKUMA VE DERİ

Pamuk tarımı ve hayvancılığa bağlı olarak gelişmiştir.

Pamuklu dokuma Adana, İzmir, Denizli, Aydın, Antalya, Manisa, Gaziantep, İstanbul, Bursa ve Kayseri	 <p>PAMUKLU DOKUMA</p>
Yünlü dokuma sanayisi Yün ipliği, yünlü kumaş dokuma, yünlü örme işleri (trikotaj), halıcılık ve kilimcilik İstanbul, Kocaeli (Hereke), Bursa, İzmir, Manisa, Uşak, Isparta, Kayseri ve Gaziantep	 <p>HALI, BATANIYE, KILIM SANAYİ</p>

- © **Halıcılık ve kilimcilik;** Isparta, Kayseri (Bünyan), Manisa (Demirci, Gördes, Kula), Kocaeli (Hereke), Uşak gibi merkezlerde yapılmaktadır. El yapımı halı ve kilimler yurt dışına ihraç edilmektedir.
- © **İpekli dokuma sanayisi;** İstanbul, Bursa ve Gemlik'te gelişmiştir.
- © **Hazır giyim;** İstanbul, İzmit, Bursa, İzmir, Ankara ve Adana
- © **Giyisi, ayakkabı, çanta, cüzdan;** İstanbul, İzmir, Bursa, Bolu, Uşak ve Tekirdağ

ORMAN ÜRÜNLERİ VE MOBİLYA SANAYİSİ

Batı Karadeniz'de yaygındır

Kâğıt, kereste, lif levha, yonga levha, parke, sunta ve kontrplak.

Mobilya; İstanbul, Ankara, Kayseri, İzmir ve İnegöl'de (Bursa)

Kağıt Fabrikaları; İzmit, Çaycuma (Zonguldak), Aksu (Giresun), Dalaman (Muğla), Çay (Afyon), Balıkesir, Taşköprü (Kastamonu) ve Taşucu'nda (Mersin) kağıt fabrikaları bulunmaktadır.

KİMYA SANAYİSİ

Petro-kimya, ilaç, lastik, gübre, sabun ve deterjan sanayileridir.

-Petro kimya sanayisinde LPG (Sıvılaştırılmış Petrol Gazı), benzin, motorin, fuel-oil, jet yakıtı, gaz yağı, madeni yağlar, sentetik lifler, plastik, asfalt, naftalin elde edilir.

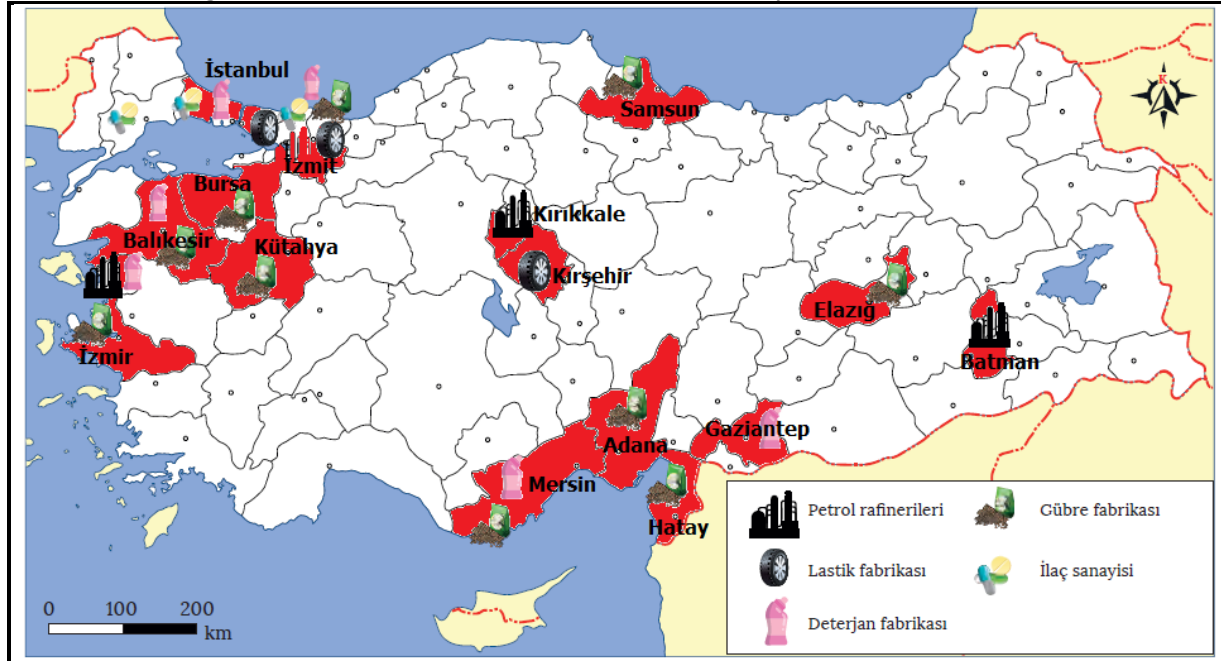
Lastik; İzmit, Adapazarı, Kırşehir

Gübre; Bandırma (Balıkesir), Aliağa (İzmir), Kocaeli, İskenderun, Ceyhan (Adana), Mersin, Kütahya, Gemlik (Bursa), Samsun ve Sivrice'de (Elazığ).

İlaç sanayisi; İstanbul, Kocaeli ve Tekirdağ

Sabun ve deterjan; İstanbul, İzmir, İzmit, Balıkesir ve Gaziantep

TAŞ VE TOPRAĞA DAYALI SANAYİ

Çimento, tuğla, kiremit, cam ve cam ürünleri, kireç, alçı ve seramik eşya

Cam; kuvars kumunun yanı sıra kireç taşı, sodyum sülfat'tır. Türkiye'de ilk cam fabrikası 1934 yılında İstanbul Beykoz'da kurulmuştur. Kırklareli, Tekirdağ, Mersin, Sinop ve Eskişehir'de fabrikalar vardır.

Tuğla ve kiremit sanayisi; Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar, Uşak, Tokat, Manisa, İzmir
Seramik, porselen ve fayans; Çan (Çanakkale), Bozüyük ve Söğüt (Bilecik), Kütahya, İstanbul, İzmir ve Eskişehir

